

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA
USMJERENJE MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

DEKADENCIJA LJUDSKOSTI U NOVOM MILENIJUMU
STUDIJA SLUČAJA: MIGRANTSKA KRIZA
-magistarski rad-

Kandidat:

Alen Albinović

Broj indeksa: 935/II-PIR

Mentor:

Prof. dr. Merima Čamo

Sarajevo, *septembar 2018.*

SADRŽAJ

UVOD	3
Prvi dio	
I. METODOLOŠKI OKVIR RADA	6
1. Problem istraživanja	6
2. Predmet istraživanja	6
2.1. Kategorijalno pojmovni sistem.....	6
3. Ciljevi istraživanja.....	9
3.1. Naučni cilj.....	9
3.2. Društveni cilj	10
4. Sistem hipoteza.....	11
4.1. Generalna hipoteza	11
4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze.....	11
4.3. Sistem varijabli	11
4.4. Sistem indikatora	12
5. Metode istraživanja.....	12
6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	12
7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja	12
Drugi dio	
II. TEORIJSKE OSNOVE DEKADENCIJE I LJUDSKOSTI	13
2.1. Osnovne karakteristike dekadencije, čovjeka, ljudskosti i neljudskosti.....	13
2.1.1. Dekadencija	13
2.1.2. Čovjek.....	15
2.1.3. Ljudskost	18
2.1.4. Neljudskost	20
2.2. Teorija humanizma	21
2.2.1. Kritički mislioci humanizma	22
Treći dio	
III. RETROSPEKTIVNI UVID U DEKADENCIJU I LJUDSKOST	25
3.1. Dekadencija s historijskog aspekta.....	25
3.2. Ljudskost s historijskog aspekta	31

Četvrti dio

IV. DEKADENCIJA I LJUDSKOST U SAVREMENOM DOBU	34
4.1. Dekadencija u savremenom dobu.....	34
4.2. Ljudskost u savremenom dobu	35

Peti dio

V. STUDIJA SLUČAJA (Case study): MIGRANTSKA KRIZA	39
5.1. Uvodno razmatranje	39
5.2. Povod i uzroci migrantske krize u Evropi 2015. godine	40
5.3. Velika migrantska kriza u Evropi 2015. godine	43
5.4. Migrantska kriza u Bosni i Hercegovini 2018. godine	48
ZAKLJUČAK	51
BIBLIOGRAFIJA	53
POPIS FOTOGRAFIJA	56
PRILOZI	57
Prilog br. 1. Komentari građana na novinarski članak o migrantima	57
Prilog br. 2. Intervju s migrantom Hamzom Lazizijem iz Alžira	58
Prilog br. 3. Anketa i analiza ankete	63
KRATKA BIOGRAFIJA	69
IZJAVA O PLAGIJARIZMU	70

UVOD

Čovjeka čovjekom čine njegove dobre osobine, moralno ponašanje, postupanje u duhu dobra, dobre namjere, a posebice pomaganje drugima s ciljem podizanja vlastite ljudskosti na veći nivo. Bilo kakvo odstupanje od primarnog, najvažnijeg cilja da čovjek podigne vlastitu ljudskost na veći nivo, može dovesti do dekadencije ljudskosti ili pak još gore neljudskosti. Čovjekova bit leži u činjenici da je on svjesno i razumno biće (Homo sapiens, Homo rationalis) kome je cilj održati moral i zadržati dostojanstvo. U svijetu koji nas okružuje, modernom svijetu, čovjek je sve više i više otuđen od istinskih moralnih vrijednosti, činjenja dobra, očuvanja tradicije, običaja, dobrih porodično-familijarnih, prijateljskih i drugih važnih veza, pozitivnih razmišljanja i prepušten je isključivo sebi, odnosno vlastitim interesima, te samim tim je osuđen na autodestrukciju i destrukciju svega oko sebe. Čovjek se u trećem milenijumu nove ere sve više „gubi“ u vremenu i prostoru, što će reći da gubi svaki vid racionalnosti i da je dezorijentiran. S toga, evidentno je da će dekadencija ljudskosti obilježiti novi milenijum i da će doživjeti veliku ekspanziju. Čovjek je subjekat kome je dato na volju da li će činiti dobro ili loše. To je svojstveno njegovoj prirodi. Sve počiva na čovjekovom izboru i on je kreator svega. On je osnova svega i od njega sve polazi. Nedvojbeno, čovjek sam kreira mišljenje (Homo cogitas) i donosi odluke. Potpuno prirodno, anthropos je u konstantnoj potrazi i borbi za bolji život, a samim tim se nalazi i u konstantnom suodnosu s drugim, drugačijim što njegov život čini zanimljivim i daje mu poseban smisao. U tom kontekstu, ljudsko biće treba posmatrati s više aspekata jer je ono složeno biće. Gledano iz ugla objektivnosti, ako je to i moguće, evidentno je da se on razlikuje po svojim genetskim, tj. prirodnim i društvenim karakteristikama. To ga čini specifičnim i originalnim modelom bića. Šire gledano, anthropos danas živi u abnormalnom, „šizofrenom društvu“¹ u kojem su istinske vrijednote trajno promijenjene ili poremećene, a u takvom okruženju on je izgubljen i dekadencija njegove ljudskosti je neizbježna.

„Većina ljudi danas žele biti bogovi“², iako je prema monoteističkom uvjerenju Bog samo Jedan i Jedini, a čovjek po prirodi politička životinja³ (Zoon politikon). U vremenu u kojem

¹ Prof. dr. Ulrich Beck, njemački sociolog tokom gostujućeg predavanja na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu u saradnji s Goethe Institutom na temu „Preobražaj svijeta: Etnicitet i nacionalizam u dobi kosmopolitizacije“, 12. novembra 2014. godine je rekao: „Čovjek danas živi u šizofrenom društvu“.

² Prof. dr. Asim Mujkić, pojmovnik-predavanja iz predmeta „Uvod u filozofiju“ o anthroposu na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, oktobar 2014. godine.

³ „Čovjek je po prirodi politička životinja.“ - Aristotel.

živimo, veoma je važno da se čovjek interesuje za politiku, bavi se njom i njenim pitanjima jer upravo ona kreira njegov život i danas, i sutra i zauvijek.

U svijetu, političari odlučuju o sudbini više od osam milijardi ljudi. Iako ne postoje idealne politike, kao što ne postoji idealan sistem ili idealan čovjek, empirijski gledano krize, ratovi, razaranja, terorizam i ostale pošasti kreira upravo anthropos i zato je on autodestruktivno biće. Čovjek kao takav, usvaja znanja koja može iskoristiti u dobre ili loše svrhe. Nažalost, vrijeme i svi mi koji u ovom trenutku živimo u njemu, svjedoci smo da nas okružuje mnogo zla i da iz dana u dan gubimo svoje ljudske karakteristike pogrešnim mislima, zaključcima, odlukama, postupcima, predrasudama i nanošenjem bola drugim ljudima.

Potreba čovjeka za bijegom iz svog ognjišta u napredne, jake zapadne civilizacije koje su to postale zahvaljujući upravo dekadenciji ali koje privlače poput obećavajućeg, magnetiziranog antroposocijalnog polja, potvrđuje da je čovjeku stalo do boljih uslova za život i do boljeg, prosperitetnijeg života. Velika migrantska kriza u Evropi 2015. godine je primjer toga, a aktuelna migrantska kriza u Bosni i Hercegovini, također. Međutim, ljudskost ćemo moći posmatrati u načinu ophođenja evropskih država prema migrantima iz neuspjelih država, država zahvaćenim ratom i država s teškom socijalno-ekonomskom situacijom, ali također i ophođenju države Bosne i Hercegovine i njenih građana prema migrantima u aktuelnoj migrantskoj krizi što je istovremeno studija slučaja ovog magistarskog rada.

Društvo ovisi o ljudskoj grešci ili ljudskim greškama koje su uvjetovane promjenama u savremenom dobu, primarno s akcentom na fenomen (post)globalizacije koji se i u ekstremno zatvorenim društvima i sada, već derogiranim doktrinama uređenja, ne može izbjeći.

Dekadencija ljudskosti u novom milenijumu kao teza je modernistički pristup promišljanju, razmišljanju i shvatanju suštinskih problema današnjice i čovjeka kao vodećeg subjekta, a ne objekta u empiriji koja nas okružuje.

Pitanja koja se nameću nemoguće je izbjeći i svakako čekaju na odgovore do kojih ću pokušati doći ne samo posmatrajući jedan uži, već mnogo širi društveni kontekst u kojem se ljudskost velikom brzinom mijenja. Ljudskost kao kategoriju je izuzetno teško posmatrati i proučavati kao univerzalan pojam ono što on u svojoj biti predstavlja, jer ono što je ljudskost za mene nije za vas ili nekog trećeg.

Ljudskost (čovječnost ili humanost) je pojam koji ima dva značenja. Primarno ili neutralno stajalište je da ljudskost sadrži i obuhvata sve čovjekove karakteristike, pozitivne i negativne. Sekundarno, općenito mnogo više prihvaćeno i korišteno stajalište je da opisuje razne predodžbe vrijednosti humanizma prema kojima djeluju pojedini individualci: dopuštanje razvoja ljudskih sloboda, sreća i dobrobit pojedinca i društva; poštovanje dostojanstva i identiteta itd.

Osnovni problem istraživanja je analiza dekadencije ljudskosti kroz komparaciju djelovanja dekadencije s historijskog aspekta do danas s posebnim osvrtom na aktuelne promjene u svijetu s akcentom na problematiku koja je nastala iznenadnom migrantskom krizom u Bosni i Hercegovini.

Dekadencija ljudskosti u novom milenijumu-Studija slučaja: Migrantska kriza, zasigurno je zahtjevna i izazovna tema kojoj se treba pristupiti s nekoliko aspekata. Jedan od najvažnijih je historijski aspekt dekadencije koji je odličan uvod u promišljanje o dekadenciji kao društvenom i kulturološkom stanju.

Dekadenciju ljudskosti u ovom kontekstu treba posmatrati kroz prizmu migrantske krize koja je uvjetovano nastala kao rezultat tzv. Arapskog proljeća 2011. godine, a zatim migrantske krize u Evropi 2015. godine i trenutnom migrantskom krizom u Bosni i Hercegovini.

S demokratskog aspekta, sasvim je prihvatljivo svrgnuti diktatore i njihove „dotrajale“ režime, pritvoriti ih i suditi im za zlodjela koja su navodno počinili, ali sodomizirati ih kao npr. libijskog vođu Muammara Al-Gaddafija na pozornici svjetske javnosti 20. oktobra 2011. godine u biti predstavlja izuzetno devijantno ponašanje, apsolutno dekadentno i užasavajuće iz ugla ljudskosti, posebno uzme li se u obzir karakter države kakva je Libija, njenih religijskih uvjerenja, tradicije i već ustanovljenih moralnih normi ponašanja.

Migrantska kriza će otvoriti put za nova razmišljanja i promišljanja s različitih aspekata nauke. Ljudskost će ovdje biti na testu, a dekadencija će joj možda biti pandam za ono čemu ćemo svjedočiti danas i u budućnosti.

Ljudski život postaje jeftin, minimiziran i nadasve bezvrijedan. Iako vlada uvriježeno mišljenje idealista da su čovjek i njegov život neprocjenjive vrijednosti, realistička pozornica i realizam zajedno s realistima će opovrgnuti ovu hipotezu.

Ljudska vrijednost postala je, nažalost sinonim mjerenja bogatstvom i pripadnošću, a ne već šablonom neprocjenjivosti koji sam ranije naveo.

Građaninom svijeta danas se smatra čovjek koji posjeduje putnu ispravu Sjedinjenih Američkih Država, iako se pojam „građanin svijeta“ danas u literaturi više koristi kao vid sinonima za državljanina države članice međunarodne nadvladine organizacije kakva je nama danas poznata Evropska unija.

Novi milenijum koji je nastao jedan minut poslije ponoći 1. januara 2001. godine, donijet će velike promjene na planeti Zemlji u svakom pogledu. Njegov početak, obilježit će promjene koje nastaju iznenada i velikom brzinom, a jedna od najvažnijih je ekspanzija terorizma kao pošasti 21. stoljeća i globalni rat protiv terorizma koji će „otvoriti vrata“ novim ratovima i krizama u kojima će opet stradati ljudi (čovjek), nevini civili.

I. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Problem istraživanja

Problemsko pitanje: Da li je migrantska kriza rezultat dekadencije ljudskosti?

2. Predmet istraživanja

Dekadencija ljudskosti u novom milenijumu-Studija slučaja: Migrantska kriza.

2.1. Kategorijalno pojmovni sistem⁴

Dekadencija (francuski: *décadence*; latinski: *de*-od, *cadere*-pasti) je pojam koji opisuje stanje opadanja neke konstante društva ili njegove kategorije. Ovaj pojam podrazumijeva postojanje objektivno boljšega ili poželjnijega stanja u društvu, njegovoj kulturi ili nekoj posebno determiniranoj kategoriji. U jezičkoj upotrebi, pojam dekadencije se u današnjem vremenu veoma često izjednačava s pojmom dekadentnog ponašanja, npr. ljudske oholosti, pohlepe, razbacivanja, razmetanja ili uobičajeno rečeno prekomjernog pretjerivanja u kontekstu društveno-štetnog odstupanja od prirodnog ili uobičajnog načina života.

Ljudskost je stanje i iskustvo čovjeka kao kulturnoga, psihološkoga i biološkoga bića. Zajednička je svim ljudima, neovisno o njihovoj pripadnosti pojedinim skupinama.

Neljudskost je kategorija duhovnosti svakog živog bića koju karakterišu loši postupci prema sebi i drugima. Svojstvena je čovjeku bez dobrih svojstava, sposobnom za zlo.

Milenijum je vremenski interval koji traje deset stoljeća, odnosno 1.000 godina. Izraz je nastao kombinovanjem latinskih reči *mille*-hiljadu i *annum*-godina. Milenijum može biti bilo koji period od hiljadu godina, ali je ipak općeprihvaćeno da se godine računaju od prve pa do hiljadite. Za godine u rasponu od 1. do 1000. kaže se da su prvi milenijum, od 1001. do 2000. su drugi milenijum, a od 2001. do 3000. su treći milenijum. Razlog tome je što nije postojala nulta godina. Poslije 31. decembra prve godine prije nove ere, došao je 1. januar prve godine nove ere. Ovdje se misli na treći milenijum nove ere.

Moral (latinski: *mos*-običaj, *mores*-vladanje, *moralis*-ćudoredan), jedan je od oblika društveno-povijesnog čovjekova izraza svijesti i življenja (pored religije, prava, znanosti,

⁴ Zbog terminološke obimnosti, neophodno je navesti korištenu literaturu na koju se u ovom dijelu rada referiram: Grupa autora sociologa, *Sociološki leksikon, Savremena administracija*, Beograd, SFRJ, 1982.; Lavić, Senadin, *Leksikon socioloških pojmova, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu*, Sarajevo, BiH, 2014.; Beridan, Izet; Tomić M. Ivo; Kreso, Muharem, *Leksikon sigurnosti-Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, DES*, Sarajevo, BiH, 2001.; Rašidagić, Ešref Kenan, *Hrestomatija: Savremeni međunarodni odnosi-Hrestomatija, autor*, Sarajevo, BiH, 2016.

umjetnosti, politike, države itd.) i kao takav se u toku vremena mijenja i svojim smislenim opsegom i sadržajem, te je različit u različitim povijesnim razdobljima, u različitim plemenima, naroda, klasa, grupa, slojeva itd., a često i pojedine profesije imaju svoj osebujan moral. Moral je skup društvenih propisa sankcionisanih unutrašnjom specifičnom sankcijom, koju sam subjekat primjenjuje na sebi zbog moralnih prekršaja. Moralne norme ili načela su pravila ponašanja koja odražavaju vrijednosti kulture. Vrijednosti i norme svojim zajedničkim djelovanjem oblikuju način na koji se članovi jedne kulture ponašaju unutar svog okruženja.

Etika je filozofska disciplina koja ispituje porijeklo, motive, norme i svrhe moralnog djelovanja i prosuđivanja.

Humanizam (od latinske riječi *humanitas*; engleski: *humanism*-čovječnost; njemački: **der Humanismus**) označava ideju i kulturno-historijsku epohu, tj. pokret nastao u doba renesanse (14-16- stoljeća), s nastojanjem da se na tekovinama antike razvije nova kultura na kraju evropskog srednjovjekovlja. Moderni humanizam se temelji na tendenciji vraćanja ljudskog dostojanstva, posebno vjere u sopstvene mogućnosti kao i slobode izbora.

Ljudsko biće (od latinskog pojma **Homo sapiens**-razuman čovjek, čovjek obdaren razumom), može biti definirano na više načina:

- a) Biološki: Čovjek (homo) se klasificira kao vrsta *Homo sapiens* („mudri čovjek“ ili „misleći čovjek“). Čovjek ima uspravno tijelo i razvijen mozak koji vrši apstrakciju, mišljenje, govor, jezik i introspekciju.
- b) Sociološki: Čovjek je suštinski društveno biće kao i većina primata; ljudska bića stvaraju složene društvene strukture koje sačinjavaju saradničke (kooperativne) ili takmičarske (kompetitivne) grupe.
- c) Duhovni: Ljudska bića stvaraju i obogaćuju svoje unutrašnje i vanjske svjetove putem traganja za značenjem, razumijevanjem, upotrebom i manipulacijom religije i mitologije, običaja i rituala.

Migracije (latinski: *migrare*-seliti se; *migratio*-seljenje, seoba), ovim se pojmom misli na oblik prostorne pokretljivosti između dva geografska područja koji ujedno predstavlja i trajnu promjenu mjesta stanovanja. Migracije mogu biti spoljne i vanjske, unutar ili van države; dobrovoljne i prisilne, dobrovoljne iz ekonomskih razloga i prisilne iz straha za sopstveni život. Migracije su kompleksan proces.

Migrantska kriza je kriza koja označava migraciju velike grupe ljudi s jednog kontinenta na drugi kontinent, odnosno iz jedne države u drugu državu, primarno iz jednog u drugo područje zbog određene promjene, okolnosti ili razloga.

Migrant je osoba čije je mjesto rođenja i mjesto stalnog boravka različito. Tipovi migranata su: ekonomski i dobrovoljni migranti, politički i nedobrovoljni migranti, ekonomski i nedobrovoljni migranti, i politički i dobrovoljni migranti.

Ljudska prava su izraz kojim se u međunarodnom pravu označavaju odredbe o osnovnim pravima i slobodama čovjeka. Ljudska prava su u svim područjima osnova mirnog zajedničkog suživota, kako u međunarodnoj, tako i u nacionalnoj politici, u mjestu stanovanja ili u porodici. Ona se tiču svakog pojedinca i zagarantirana su svakome. Pored Povelje Ujedinjenih nacija, postoje i mnogi drugi važni akti kao što je Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i univerzalnih sloboda (Rim, 4. novembra 1950. godine).

Demokratija (grčki: *demos*-narod+*krateo*-vladam=vlast naroda; engleski: *democracy*; njemački: *die Demokratie*), podrazumijeva primarnu ideju vlast naroda, odnosno vladavinu naroda. Demokratija je tako uređen politički sistem u kojem odlučujuću riječ o vođenju društvenih poslova ima narod ili njegova većina, odnosno predstavnici naroda izabrani na fer i poštenim izborima na lokalnom i općem nivou. Dva osnovna tipa demokratije su: predstavnička demokratija i direktna demokratija.

Kulturni šok predstavlja manifestaciju posljedice akulturacije za potisnutu kulturu koje su izrazito bolne, naročito ako se radi o kontaktu dvije bitno različite kulture.

Rat (engleski: *War*; njemački: *der Krieg*) je kompleksan, intenzivan i masovan sukob država, vojno-političkih saveza ili različitih društvenih snaga unutar jedne države u kojem se masovno i organizirano primjenjuje oružana sila i vodi oružana borba radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva, država, naroda itd. Rat ne uključuje samo oružanu borbu, već i druge oblike borbe (političku, ekonomsku, psihološku, moralnu itd.). Međunarodno pravo rat posmatra kroz postojeća i uobičajna pravila koja reguliraju, odnosno ograničavaju vođenje rata. Pravila ratnog prava se primjenjuju u ratu bez obzira gdje se izvode oružane operacije, na kopnu, moru ili u zračnom prostoru. Poveljom Ujedinjenih nacija napadački rat je pravno zabranjen i predstavlja zločin protiv međunarodnog prava.

Azil (grčki: *asylia*-nepovredivost, sigurnost od zlostavljanja), utočište, pribježište, sklonište u najširem smislu, je svako utočište i sklonište pred progonom, pred nekim opasnostima i neprilikama kojima se pojedinci ili grupe ne mogu lahko oduprijeti.

Nasilje ili primjena sile (engleski: *violence*) je pojam kojim se podrazumijeva nanošenje emocionalnih, psihičkih i fizičkih povreda i pričinjavanje materijalne štete. Pri tom se radi o zloupotrebi sile kao akta agresije kojim se povređuju osobe ili uništava nečije vlasništvo. Nasilje podrazumijeva upotrebu fizičke sile ili prinude od strane pojedinaca ili grupa da bi se iznudilo određeno ponašanje ljudi i ostvarila lična korist. U normalnim uslovima nasilje je protivzakonito i kažnjava se.

Terorizam je pojam nastao od engl. riječi *terror*-strah, teror i nastavka „izam“ što doslovno u prevodu predstavlja surovo zastrašivanje ili sijanje straha. Terorizam predstavlja upotrebu nasilja ili prijetnje nasiljem od strane organizirane grupe kako bi se postigli politički ciljevi. Nasilje je usmjereno protiv ciljane publike koja nadilazi neposredne žrtve koje su često nevini civili. Nadalje, dok država može biti ili počinilac nasilja ili cilj, činom terorizma smatra se samo onaj čiji drugi subjekat nije država.

Siromaštvo je veoma raširena i trajna društvena pojava koju karakteriše nedostatak sredstava nužnih za život dostojan čovjeka, i isključenost članova društva iz načina života zajednice kojoj pripadaju.

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni ciljevi

Težište istraživanja sastoji se u tome da se putem naučnog objašnjenja aperceptira dekadencija ljudskosti u novom milenijumu koja je rezultat velikih globalno-društvenih promjena s akcentom na migrantsku krizu koja implicira elemente dekadentnosti određenog društva i njenih pripadnika u decidno određenoj jedinici vremena i mjestu zbivanja.

3.1.1. Znanstveno opisivanje ili deskripcija

Opisati dekadenciju, čovjeka, ljudskost i neljudskost, te značaj dekadencije kao stanja, čovjeka kao subjekta, ljudskost i neljudskost kao kategoriju. Deskriptirati aspekte dekadencije i ljudskosti, s akcentom na pozitivne i negativne karakteristike dekadencije i karakteristike ljudskosti. Opisati ljudskost u okviru teorije humanizma i njenih najznačajnijih predstavnika. Determinirati dekadenciju i ljudskost u jedan historijski kontekst služeći se hronologijom. Detaljnije deskriptirati dekadenciju današnjeg vremena s osvrtom na refleksiju kategorije ljudskosti i neljudskosti kao posebnog čovjekovog stanja. U širem kontekstu, opisati razloge nastanka migrantske krize u Evropi s akcentom na aktuelnu migrantsku krizu u Bosni i Hercegovini. U prostornom i vremenskom kontekstu, izvući i deskriptirati aspekte dekadencije kao stanja opadanja ljudskosti u kontekstu građanskog postupanja prema migrantima.

3.1.2. Znanstvena eksplanacija

Istražiti odnos dekadencije i ljudskosti (s primjerima).

Istražiti uzroke migrantske krize u Evropi 2015. godine.

Istražiti uzroke migrantske krize u Bosni i Hercegovini 2018. godine.

Istražiti odnos građanstva prema migrantima.

Istražiti utjecaj migranata na građane Bosne i Hercegovine.

3.1.3. Znanstvena klasifikacija:

Istražiti pojam dekadencije.

Istražiti historijski aspekt dekadencije.

Istražiti ljudskost i elemente ljudskosti s akcentom na teoriju humanizma.

Istražiti stanje neljudskosti.

Istražiti odnos Bosne i Hercegovine prema migrantima.

3.1.4. Znanstvena prognoza

Ako se društvo ne osvijesti i primarno ne bude polazilo od baze, od sebe, postupci tog društva će zasigurno biti osuđeni na dekadentnu promjenu u smislu opadanja ljudskosti. Neophodno je, da pojedinac kao član društva i njegove zajednice zna bitnu razliku između dobra i zla, odnos dobrog i lošeg, pozitivnog i negativnog. Ako se pojedinac u društvu vodi predrasudama prema drugima i drugačijima, stavljajući egocentrično uvijek sebe u prvi plan, onda je vjerovatnoća da će se na takav model čovjeka ugledati i drugi pojedinci, što će dovesti do kreiranja grupe pogrešnog stava. Zapravo, bilo kakvo odstupanje od ljudskih i moralnih normativa vodi ka dekadenciji, pa je s toga čvjeku neophodno znanje i upoznavanje s problematikom kakva je trenutno migrantska kriza.

3.2. Društveni ciljevi

Najvažniji korisnici: Studenti i profesori.

Koristi: Ovo istraživanje može poslužiti za druga filozofska, sociološka i politološka istraživanja koja se bave ovom ili sličnom tematikom.

Kao društveni cilj neophodno je izdvojiti potrebu za determiniranjem i definiranjem dekadencije ljudskosti koja se, doslovice nalazi svuda oko nas u vremenu trećeg milenijuma koji je nastao prije gotovo nama, pak dugih osamnaest godina. Prepoznavanjem dekadencije ljudskosti i njenog negativnog utjecaja, primarni cilj bi trebao biti pozitivna promjena čovjeka/ljudi na bolje, što predstavlja onaj prvi element ljudskosti kao kategorije s pokušajem

uklanjanja bilo kakve kohezivne barijere, nastanka novih *izama*. Drugi, svakako je spoznaja otkrivenoga.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Dekadencija označava ciklični proces opadanja ljudskosti uvjetovan neizbježnim i diferentnim promjenama koje svaki historijski period bilježi na društvenoj sferi na lokalnom i/ili globalnom nivou. Opadanje humanitusa u ovom radu sagledat će se kroz optiku migrantske krize u Evropi 2015. godine koja je postala sinonim za negativni socijalni, politički, ekonomski i kulturni aktivitet na rubu dekadencije i to onih legitimnih struktura koje su imale kompetencije rješavati tu krizu.

4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze

1. Dekadencija ima pozitivan i negativan utjecaj na svakog pojedinca ili na društvo u cjelini.
2. Ljudska bića su neprestano na testu sekundarnog elementa ljudskosti, pozitivnog ili negativnog djelovanja.
3. Poremećaji društva kao što su krize, revolucije, ustanci i ratovi stvaraju dekadentna društva koja su najprije obespravljena.
4. Migrantska kriza je odgovor na sveopće nezadovoljstvo čovjeka ili njegove određene grupe s primarnim ciljom spašavanja života, poboljšanja vlastitog materijalnog stanja i duhovnog blagostanja.

4.3. Sistem varijabli

1. Kriza ljudskosti
2. Nečovječno postupanje
3. Kolektivno neznanje
4. Kolektivno nerazumijevanje drugačijih i njihovih egzistencijalnih problema.

4.4. Sistem indikatora

1. Sistemsko odbijanje drugačijih
2. Neinformiranost o migrantskoj krizi i migrantima
3. Nepoznavanje kolektivnog stanja migranata
4. Nezainteresovanost za probleme drugih
5. Stavljanje ličnih interesa ispred općeg dobra
6. Zloupotreba ljudske patnje
7. Društveno-politička pasivnost

5. Metode istraživanja

Istraživačke metode koje će biti korištene u fazama prikupljanja i obrade podataka su: komparativna metoda i studija slučaja. Tehnike koje će koristiti su: analiza sadržaja, deskripcija, analiza sekundarne objavljene građe, historiografska analiza, te hermeneutički metod. Za potpuniju analizu koristit će se anketa o stavovima građana spram dekadencije i ljudskosti, te intervju.

6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Dekadencija ljudskosti sve je prisutnija u novom milenijumu usljed velikih društvenih promjena. Migrantska kriza je aktuelan problem Evrope i Bosne i Hercegovine u kojem se ogleda dekadencija ljudskosti. Nedovoljan broj istraživanja koja bi pratila ovaj proces bio je opravdan razlog za pristupanje izradi magistarskog rada na ovu temu.

7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Istraživanje će se vršiti u periodu od 1. juna do 1. septembra 2018. godine, a podaci će se odnositi na migrantsku krizu u Bosni i Hercegovini, tako da će se prikupljati na prostoru Bosne i Hercegovine.

II. TEORIJSKI OKVIR DEKADENCIJE I LJUDSKOSTI

2.1. Osnovne karakteristike dekadencije, čovjeka, ljudskosti i neljudskosti

2.1.1. Dekadencija

Dekadencija⁵ je veoma složen pojam koji se danas rijetko koristi zbog svog konfuznog značenja. Iako se veoma često spominje u umjetnosti, dekadencija se ne može kategorično klasificirati kao pozitivna ili negativna jer bi tada bila irelevantna. Potraga za leksikološkom literaturom u kojoj se može pronaći pojam dekadencije bio je izuzetno problematičan. U leksikonima novijeg datuma, pojam dekadencije je izostavljen vjerovatno zbog svoje oprečnosti. Sociološki leksikon⁶ nudi veoma kratko objašnjenje dekadencije, iako ona kao takva gledano s historijskog aspekta postoji od postanka čovječanstva.

Dekadencija je društveno i kulturno stanje koje karakteriše propadanje, truljenje, iza koga najčešće slijedi rađanje nove društveno-ekonomske formacije. Mnoge teorije o društvu smatraju da samo društvo nosi u sebi određene strukturalne činioce koji djeluju na njegov razvoj i rast, ali istovremeno i mogućnost njegovog propadanja poslije perioda uspona i zrelosti.⁷

Pojam dekadencije se izuzetno rijetko koristi kako bi klasificirao ili deskriptirao jedno društvo u savremenom dobu. Vrijednosti društva koje počivaju na povijesnim premisama, teško je taksativno nabrojati u vremenu u kojem su te vrijednosti ne samo promijenjene, nego preciznije rečeno devijantne ili izopačene.

Dekadencija se kao pojam uvijek posmatra kroz povijest, a zatim kroz jezičku upotrebu. Veoma je teško pozicionirati dekadenciju unutar okvira jednog naučnog istraživanja koje bi

⁵ Dekadencija (francuski: *décadence*; latinski: de-„od“, cadere-„pasti“), pojam je koji opisuje stanje opadanja neke konstante društva ili njegove kategorije.

⁶ Grupa autora sociologa, *Sociološki leksikon, Savremena administracija*, Beograd, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, 1982.

⁷ *Sociološki leksikon*, op. cit., 62.

trebalo dovesti do novih zaključaka unutar filozosko-sociološke na jednoj, te politološke misli na drugoj strani. Dekadencija se različito tumači i definira. To se odnosi na vrijeme i mjesto u kojem se dekadencija manifestira kao pojava. Kao pojam, dekadencija zahtjeva duboko promišljanje i stavljanje u jedan kontekst iz kojeg se izdvaja kao proces ili stanje.

Dekadenciju karakterizira odstupanje od već usvojenih normativa načina života, a kao takvu susrećemo je u filozofiji, književnosti, sociologiji i umjetnosti. Ona ima svoje pozitivne i negativne karakteristike koje je neophodno determinirati.

Pozitivne karakteristike dekadencije:

- Otvara nove i šire poglede na svijet.
- Daje prostor novom načinu razmišljanja.
- Zatvara učmale krugove i kreira nove otvorenije.
- Svijet čini naprednijim mjestom za život.
- Eliminira svaki oblik predrasude.

Negativne karakteristike dekadencije:

- Postupno i postepeno propadanje pojedinca, organizacije, kulture, društva ili civilizacije izazvano nekom promjenom ili pretjeranom uživanju u luksuzu.
- Gubitak nekadašnjih moralnih i elementarnih načela.
- Opadanje neke konstante društva.
- Promjena mišljenja i načina života koji odstupaju od već ustaljenih moralnih normi življenja i ponašanja.
- Pad vladavine, odnosno raspad carstva.
- Nazadovanje društvene zajednice.
- Poricanje vrijednosti koje je čovjek izgradio.
- Gubitak vjere u Boga, sebe i ljude.
- Odstupanje od vjerezakona i šikaniranje religije podupirući sekularizam.

Dekadencija se javlja u jednostrukoj ili dvostrukoj ulozi s pozitivnim ili negativnim refleksijama, a zbog toga se i otvara prostor za daljnje promišljanje i njeno proučavanje. U jezičkoj upotrebi, pojam dekadencije se danas veoma često izjednačava s pojmom dekadentnog ponašanja, npr. ljudske oholosti, pohlepe, razbacivanja, razmetanja ili uobličeno rečeno prekomjernog pretjerivanja u kontekstu društveno-štetnog odstupanja od prirodnog ili

uobičajnog načina života. Pojam dekadencije, veoma često se kritički primjenjuje na ponašanje ljudi koji bi trebali imati ulogu uzora, odnosno osobe u javnom životu, preciznije rečeno medijske „zvijezde“. Dekadencija sa sobom uvijek nosi neku promjenu stanja ili proces koji dovodi do promjene u životu pojedinca, grupe ili kolektivno društva na nacionalnom, regionalnom, popularno evropskom ili globalnom, odnosno svjetskom nivou.

Od pojma „dekadencija“ izvučeni su i drugi složeni pojmovi poput dekadentno ponašanje, dekadentna osoba, dekadentno stanje ili dekadentno društvo. Dekadentan čovjek je onaj koji ne poštuje kulturno-moralne norme i/ili neko ko se ne ponaša u skladu s već usvojenim normama ponašanja. Primjer toga su pojedinci ili grupe koji očigledno i namjerno krše neku normu. Bilo da se radi o ponašanju, govoru, držanju, oblačenju ili bontonu.

Razmišljajući o pojmu dekadencije, bez obzira što se iza usvojene definicije i na površini krije naizgled nešto što je loše i čega se treba kloniti, ako se uđe u dublju analizu ovog pojma doći će se do zaključka da je sama dekadencija odgovorna za društveni i civilizacijski razvoj čovječanstva. Civilizacija će se mnogo sporije ili nikako razvijati i napredovati bude li se držala ustaljenih pogleda, dogmi i obrazaca u svom postupanju, a posebice u svom razmišljanju. Nerijetko, "konstante društva" se prekidaju upravo iz tog razloga. Naime, u savremenim narativima, dekadentnim se može smatrati i mišljenje koje se direktno ili indirektno ne uklapa s već usvojenim obrascima razmišljanja i ponašanja. Mnoga ustaljena mišljenja ili teorije su opovrgnute zahvaljujući novom načinu mišljenja ili razmišljanja, a primjeri tome su nekadašnja crkvena teorija da je Zemlja ravna ploča i Njutnova teorija kretanja. Mnoge teorije koje su smatrane egzaktnim teorijama su opovrgnute. Šira definicija dekadencije će još uvijek biti u fokusu razmišljanja i kreiranja.

2.1.2. Čovjek

Čovjek se posmatra s različitih aspekata. Primarno s biološkog (prirodnog), sociološkog (društvenog) i duhovnog (vjersko-kulturnog), a sekundarno s filozofskog i historijskog aspekta. Samim tim, postoje mnogobrojne definicije čovjeka.

Čovjek je biće.

Čovjek je živo biće.

Čovjek je ljudsko biće.

Čovjek je posebno biće.

Čovjek je kompleksno (složeno) biće.

Ovo su proste, odnosno bazne definicije čovjeka.

Čovjek (latinski: *homo*; engleski: *person* (man), *human being*; njemački: *der Mensch*); (mn. ljudi) se definiše kao osoba ili persona.

S biološkog aspekta, čovjek se posmatra kao vrsta **Homo sapiens**-razuman ili misleći čovjek iz roda Homo (čovjek). Razuman čovjek ima uspravno tijelo koje mu omogućava rad gornjih i donjih udova, izuzetno razvijen mozak koji je u stanju da vrši apstraktne radnje kao što su mišljenje, govor i jezik.

Sa sociološkog aspekta, čovjek je općenito društveno biće. Ljudi stvaraju složene društvene strukture koje sadrže saradničke ili kooperativne i takmičarske ili kompetitivne grupe /u ove grupe spadaju nacije, države, pa sve do porodice.

S duhovnog, odnosno vjersko-kulturnog aspekta, čovjek je duhovno biće, razlikuje dobro od zla. S prirodnog aspekta, anthropos je prirodno biće i dio je žive materije.⁸

S religijskog, odnosno monoteističkog aspekta čovjek je savršena Božja kreacija. Prvi čovjek na Zemlji je bio Adam (islamski: Adem a.s.)⁹ i od njega su nastali svi ljudi (u mnogoj literaturi se naziva i praocem čovječanstva).

Općenito, čovjek je složeno biće koje se neprestano proučava. Njime se bave prirodne i humanističke nauke, medicina, filozofija, sociologija i mnoge druge.

Uvriježeni su izrazi „normalan“ i „nenormalan“ čovjek, jer oni zapravo generaliziraju čovjeka na prost i banalan način.

Anthropos se posmatra i s politološko-pravnog aspekta kao subjekt politike i međunarodnog javnog prava. Čovjek je građanin koji svoje pravo ostvaruje posredstvom države čiji je državljanin ili države u kojoj ima stalni boravak kako je propisano zakonima te države. Međunarodno pravo ima tendenciju da se njime potpuno određuje materija čovjekovih (ljudskih) prava kao što su: pravo na život, slobodu i sigurnost ličnosti, sloboda kretanja, mirnog okupljanja, udruživanja, te u pogledu posebne zaštite određenih kategorija lica kao što su djeca, žene, izbjeglice, ranjenici, bolesne osobe, žrtve rata ili migranti s pravom potražnje protekcije i azila u drugoj državi koja nije njihova matična, odnosno država rođenja.¹⁰

⁸ Čovjek je biće koje se posmatra i može posmatrati s najrazličitijih aspekata.

⁹ *Stari zavjet* i *Kur'an* su složni u poimanju nastanka čovječanstva preko Adama i Eve, odnosno Adema i Have.

¹⁰ Beridan, Izet; Tomić M. Ivo; Kreso, Muharem, *Leksikon sigurnosti-Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, DES*, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2001., 78.

Za anthroposa je veoma važno što ima razvijenu svijest, što ga odvaja od prirode. Čovjek prirodu očovječuje pomoću društva, jer mu društvo omogućava opstanak. On uvijek traži nešto novo, traži napredak, promjenu i postizanje blagostanja. Anthropos je krajnji tvorac društva jer samo on može stvarati nove vrijednosti. Stvaralaštvo je proces stvaranja, dotad nepostojećeg: to je proizvođenje novog (novuma).

Četiri su veoma važne odrednice čovjekove ličnosti. To je stabilna organizacija individualnih karakteristika, a koje čovjeku omogućavaju identitet, distinkciju (razgovjetnost), koja se vezuje konkretno za svakog čovjeka; svaki čovjek je jedinstvena cjelina i neponovljiv entitet (original), čovjek je otvoreni sistem, nepotpun koji ostvaruje stalnu interakciju i komunikaciju sa svijetom i drugim ljudima. Za razliku od ličnosti, individuum je potpuno zatvoren i zakovan u sebe, bezlična osoba je potpuno otvorena, ona se asimilira i utapa u masu, a epigon je samo otvoren za prošlo, za zavjete predaka i ideale i ciljeve prošlosti. Sa stajališta čovjeka i digniteta njegove ličnosti (osobnosti) najbitniji su: karakter, savjest, mentalitet i svijest.¹¹

U kontekstu poimanja čovjekovog uma, um je njegov najveći blagoslov, ali i najveće prokletstvo jer ga on prisiljava da se neprestano hvata ukoštac sa zadatkom da riješi nerješivu dihotomiju.¹² Savremeni čovjek po Frommovom mišljenju je postao gospodar prirode, ali i rob strojeva koje je rukama sagradio. Pitanje o tome šta čovjek treba da bude mora poći od onoga što on, zapravo jeste.

Arnold Karl Franz Gehlen (1904. – 1976.), njemački je filozof i autor djela Der Mensch-Seine Natur und seine Stellung in der Welt (Čovjek-Njegova priroda i njegov položaj u svijetu), izdanog 1940. godine, gdje je detaljno analizirao čovjeka počevši od njegovog biološkog poimanja do oštre kritike.

„Kulturno područje čovjeka, tj. svake posebne grupe ili zajednice, sadrži, dakle, uslove njihove fizičke egzistencije, počevši od oružja i poljoprivrednih sprava bilo kojih urođenika. Nasuprot tome, uslovi kod životinja sadržani su baš u svakidašnjem okolnom svijetu kome su one prilagođene. Razlika između kulturnog i prirodnog čovjeka pogrešno se razumije. Nijedno ljudsko stanovništvo ne živi u divljini od divljine, svako ima tehniku lova, oružje, vatru, naprave. Također se ne priključujemo poznatom razlikovanju kulture i civilizacije, koje bi se, pored ostalog, moglo formulisati samo u veoma malom broju kulturnih jezika. Kultura

¹¹ Spahić, Mustafa, *Etika i društvo, Vlastita naklada*, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2006., 526.

¹² Fromm, Erich, *Čovjek za sebe-II izdanje, Izdavačko preduzeće Naprijed*, Zagreb, Hrvatska, 1977., 38.

treba nama da bude: cjelokupnost prirodnih uslova koje je čovjek djelatno, radeći, savladao, preinačio i iskoristio, uključujući uslovljenije, rasterećene spremnosti i umijeća, koja postaju moguća tek na toj bazi.“¹³

Autor dalje navodi, ukoliko se ovo utvrdi, onda imamo jednu od najznačajnijih strana pomenutog principa, a to je „otvorenost čovjeka prema svijetu“. Neizostavno, čovjek je preopterećen i pod pretpostavkom da samo u slučaju ako se dobro razumijemo, onda na taj način ljudski možemo živjeti. Ljudska „otvorenost prema svijetu“ (otvorenost prema ljudima) može uspjeti.

„Punina i raznovrsnost svijeta koji je pristupačan čovjeku i koji nadire na njega skriva također tu i tamo šansu neočekivanih i uopšte nepredvidljivih iskustava, iz kojih se može izvući pomoć u životnoj borbi, sljedeći korak u održanju života. Ili drukčije izraženo: otvorenost čovjeka prema svijetu beskrajna je u njenoj raznovrsnosti neodabrana baš zbog toga što čovjek u haosu okolnosti pod svim uslovima mora, isto tako, naći takve okolnosti iz kojih može da stvori sebi pomoć, oruđe, iskustvo koje se može iskoristiti, ako uopšte treba da egzistira. Ovo neposredno opterećenje biva, dakle, produktivno pretvoreno u egzistencijalnu šansu. Mi ćemo tačno i do u pojedinosti pratiti kako je savladavanje obilja utisaka uvijek istodobno samostalno provedeno rasterećivanje, tako reći snižavanje neposrednog kontakta sa svijetom, mada se čovjek baš time orijentira, sređuje utiske, shvata sebe i dobiva, prije svega, svijet u ruke.“¹⁴

Gehlen naglašava da je čovjekov smisao života u pronalasku rasterećenja i stjecanja ispravnih stavova u haosu u kojem on konstantno živi.

2.1.3. Ljudskost

Ljudskost (čovječnost ili humanost) je izuzetno kompleksan pojam o kojem postoje mnogobrojne definicije. On ima dva značenja. Prvo značenje polazi s tačke neutralnog stajališta da ljudskost sadrži sve karakteristike čovjeka, dobre i loše. Drugo značenje, koje je mnogo više prihvaćeno i koristi se, jeste da ljudskost opisuje razne predodžbe vrijednosti humanizma.¹⁵ Čovječnost čine sreća i dobrobit pojedinca ili društva u cijelini, poštivanje dostojanstva, identiteta i života čovjeka, razvoj čovjeka u svim segmentima života i posebice, podupiranje razvoja dostojanstva i slobode ljudi.

¹³ Gehlen, Arnold, *Čovjek-Njegova priroda i položaj u svijetu*, Izdavačko preduzeće Veselin Masleša, Sarajevo, Republika Bosna i Hercegovina, SFRJ, 1974., 36. i 37.

¹⁴ Gehlen, Arnold, *Čovjek-Njegova priroda i položaj u svijetu*, op. cit., 37.

¹⁵ Humanists of Utah, <https://humanistsofutah.org/what.html>, pristupljeno dana, 12. avgusta 2018. godine.

Humanost predstavlja stanje i iskustvo čovjeka kao društvenog, kulturnog, psihološkog i biološkog bića.

Ljudskost koja bi prioritetno trebala biti na prvom mjestu, vrijeme je pozicioniralo na posljednje, a pojam ljudskosti kao takav je ostao gotovo nemoguće mjerljiv standardnim principima kojima se vodi metodologija kao izuzetno važna znanost. Humanost se uvijek pluralno definirala unutar života jednog pojedinca, skupine ljudi ili društva.

Ljudskost je moralni odnos pojedinca prema pojedincu, pun međusobnog poštovanja, uvažavanja, ličnog dostojanstva, vjere u čovjeka i iskrene međusobne ljubavi. Svaka društvena klasa je u okvirima svoje klase, na uzlaznoj liniji svoga razvoja, isticala potrebu ljudskosti. Tako je buržoazija u periodu svog uzdizanja ukazivala na značaj svog ljudskog odnosa, ali se kasnije humanizam u nje izvrnuo u licemjerstvo i sredstvo za prekrivanje klasnih i ličnih interesa. U kapitalističkoj konkurentskoj borbi važi pravo jačega, a lični interes se stavlja iznad interesa drugih ljudi. Iskonska ljudskost može postojati samo u socijalističkom sistemu vrijednosti, jer je u njemu ukinuta eksploatacija čovjeka, posebice u našem društvu zasnovanom na društvenom samoupravljanju, gdje upravljanje ljudima počinje da se zamjenjuje upravljanjem stvarima.¹⁶

Karakteristike ljudskosti čine osobine i postupci čovjeka kao razumnog i savršenog bića.

Kada mislimo o karakteristikama ljudskosti onda mislimo o dobrim ciljevima ili nastojanjima čovjeka da svojim djelima poveća stepen svoje ljudskosti kao što su ljubaznost, dobrotu, dobronamjernost, širokogrudnost, milost, razumijevanje, i suosjećanje.

Jedna od definicija ljudskosti kaže da je ljudskost „*moralno ponašanje čovjeka u skladu s etičkim vrijednostima postavljenima u određenoj zajednici*“.¹⁷

U vaspitanju ljudskosti učestvuju porodica, škola i društvo u užem smislu. U tome dva osnovna načina vaspitanja igraju veoma važnu ulogu:

1. Vaspitanje svijesti o tome šta je ljudskost i u čemu se ona sastoji, kao i odgojno navikavanje putem primjera i drugih sredstava da se postupa ljudski.
2. Uključivanje u kolektivni rad jer se samo u zajedničkom radu, naporima, teškoćama, uspjesima i pobjedama može zavoljeti i razumijeti drugi čovjek. Razvijanje ljubavi prema radu i njegovanje osjećanja lične časti i dostojanstva su osnovni uslovi za razvijanje ljudskosti.¹⁸

¹⁶ Ovo se odnosi na humanističku teoriju socijalnog humanizma.

¹⁷ Apolitični.hr, <http://apolitichni.hr/humanost-covjek-covjeku-covjek/>, pristupljeno dana, 15. avgusta 2018. godine.

¹⁸ Misli se na odnos prema radu u socijalističkom sistemu vrijednosti.

Moral ili vladanje vlastitom ćudi je važan dio ćovjekove lićnosti. Zapravo, moralno ponašanje ovdje predstavlja dobro vladanje ljudskim osobinama koje ovise o uspostavljenim vrijednostima društva kojima ćovjek nedvojbeno pripada.

Ljudskost se uvjetovano veže za duhovnost jer je ćovjek duhovno biće kojeg ćine sve njegove dobre ili loše osobine.

Duhovnost predstavlja stanje ćovjekove svijesti u kojoj se ćovjek predaje razvoju vlastitog duha kroz vjersku posvećenost vjerovanju u Boga, a što predstavlja teološko poimanje duhovnosti.

U sućtini, poimanje ljudskosti se uvijek odnosi na jednakost svih ljudi, neovisno na njihovo porijeklo ili spol, dostojanstvo i odbijanje napadanja drugih (pacifizam), toleranciju i poštovanje svih ljudi bez obzira na njihovu nacionalnu, rasnu, seksualnu, politićku ili bilo koju drugu pripadnost i uvjerenje, ukljućujući i poštivanje prirode i ćivotinja.

Iako je vladalo uvriježeno mišljenje da je ljudskost prirodno uroćena kategorija ćovjeka, vrijeme će pokazati da se ljudskost ipak treba nadograćivati u skladu s razvojem društva. Ljudskost je samo djelimićno uroćena i kao takva bi se trebala razvijati nakon ćovjekovog roćenja, a ovog mišljenja je bio *Johann Gottfried Herder*.

„Razvijanje ćovjećnosti se mora stalno nastaviti, inaće ćemo potonuti natrag u surovu animalnost i brutalnost.“¹⁹

Pojam ljudskosti se posebice razvijao tokom perioda prosvjetiteljstva i humanizma.

2.1.4. Neljudskost

Antonim pojmu ljudskost je pojam neljudskost. Neljudskost (nećovjećnost ili nehumanost) obuhvata nemoralno ili nepoželjno ponašanje pojedinca, odnosno njegove loše postupke s ciljem psihićkog ili fizićkog povrijećivanja drugog ili drugih ljudi.

Sinonimi koji se koriste za pojam neljudskosti u ućzem smislu su: neobrazovanje, neobrazovanost, neznanje, neobavijećtenost, zaostalost, nazadnost i zatucanost, a u širem smislu nevaspitanje, zaostalost, neodgojenost i nekultura.

¹⁹ Panofsky, Erwin, *Povijest umjetnosti kao humanistićka disciplina*, Matica Hrvatska, kulturni ćasopis „Ćivot umjetnosti“, br. 13, Zagreb, Republika Hrvatska, SFRJ, 1971., 86. i 90.

2.2. Teorija humanizma

Humanizam je veliki kulturni pokret nastao u doba renesanse, između 14. i 16. stoljeća. Glavni cilj humanizma se ogleda u ideji da je čovjek polazište i mjerilo svih stvari. Humanizam je razdoblje kasne srednjovjekovne povijesti koje je obilježeno težnjom za upoznavanjem i nasljeđivanjem klasične grčke i rimske književnosti i civilizacije. Započinje u italijanskim gradovima u 14. stoljeću, ali procvat humanizma, zapravo se događa tokom 15. stoljeća kada se širi na veći dio Evrope.

Pokret humanizma karakterizira eklekticizam u upotrebi antičke filozofije i njezino uklapanje u kršćansku srednjovjekovnu filozofiju, te vjera u sposobnost i vrijednost čovjeka. Ideal humanizma je univerzalan čovjek (lat. Homo universalis) koji razvija svekolike umne sposobnosti, slobodan duh koji teži preispitivanju uvriježenih uvjerenja, kao i stjecanje novih znanja iz područja društvenih i prirodnih nauka.

Renesansni humanizam, dakle, karakterizira interes za klasičnu grčko-rimsku starinu, pozitivan stav prema vrijednostima ovozemaljskog života, prirodi i umjetnosti, insistiranje na slobodi mišljenja, težnja za svestranim razvijanjem ljudskog bića u svim oblastima ljudskog djelovanja (kulture).

Prvi počeci humanizma u Italiji imaju značajnije predstavnike tadašnjeg vremena od kojih su najistaknutiji **Dante Alighieri** (svjetski poznat po djelu Božanstvena komedija koja ima tri dijela Pakao, Čistilište i Raj), **Francesco Petrarca**, **Pico della Mirandola**, **Lorenzo Valla**, **Thomas More**, **Hugo Grotius**, **Johann Reuchlin**, **Erazmo Roterdamski**, **Philip Melanchton**, te mnogi drugi.

Pristaše humanizma ili humanisti, izdvajaju se kao poseban društveni sloj u koji ulaze znanstvenici i kulturni djelatnici, kao i vladari i drugi predstavnici društvene elite tog vremena (npr. aristokrate). Važno je naglasiti da je razdoblje humanizma u Evropi pripremlilo veličanstveni preporod i napredak nauke i slobodan procvat umjetnosti. Za razliku od renesansnog, moderni humanizam se temelji na tendenciji vraćanja ljudskog dostojanstva, posebice vjere u sopstvene mogućnosti kao i slobodu izbora.²⁰

U filozofiji, pak, humanizam je svjesno razrađeni antropocentrizam koji polazi od poznavanja čovjeka i na taj način teži ka vrijednosnoj afirmaciji čovjeka (s akcentom na ljudskost i njeno

²⁰ U kontekstu rečenog, spomenut ćemo i socijalistički humanizam koji predstavlja viši nivo humanizma od svih prethodnih društvenih formacija. U njemu dolazi do punog izražaja brige o čovjeku i vjere u njegove snage, otvaraju se najšire perspektive za razvoj ličnosti, poštuje se ljudska ličnost i njeguje se prijateljstvo. Ljudskost u socijalizmu obuhvata i ljubav prema svim drugim i radnim ljudima. Više u Lavić, Senadin, *Leksikon socioloških pojmova, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu*, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2014., 312.

podizanje na veći nivo), isključujući pritom ono što čovjek samom sebi otuđuje (autodestrukcija), bilo time što ga podređuje nekim nadljudskim načelima i silama, bilo time što ga izobličuje nekim neljudskim postupcima i iskorištavanjem (neljudskost).

2.2.1. Kritički mislioci humanizma

Period velikog pokreta kakav je humanizam i općenito srednjovjekovna renesansa, obilježili su mnogi kritički mislioci. Među najznačajnijim su Erazmo Roterdamski, Nikolo Makijaveli i Tomas Mor.

Erazmo Roterdamski (28. oktobar 1465. - 12. juli 1536.), holandski je teolog, filozof i humanista. U svom najpoznatijem i najprevođenijem djelu „**Encomium Moriae**“ („*Pohvala ludosti*“), Roterdamski je oštro kritikovao društvo, neznanje, svećeništvo, zapostavljanje suštinskih elemenata vjere, a odlučno se zalagao za toleranciju i slobodno rasuđivanje. Erazmo Roterdamski će ostati upamćen kao najsvjetlija i najznačajnija ličnost humanizma. Zalagao se za toleranciju, mir i slobodu ljudi, posebice je bio samilostan i dobronamjeran prema onima koji su bili izloženi ljudskim nevoljama s akcentom na toleranciju prema slabima.²¹

Nikolo Makijaveli (3. maj 1469. - 22. juni 1527.), italijanski je činovnik, diplomata, pisac i historičar. U svom najznačajnijem djelu „**Vladalac**“ („*Vladar*“) objavljenom 1532. godine, dao je precizna uputstva za uspješnu vladavinu i postavio je princip da ne treba birati sredstva za postizanje političkih ciljeva (makijavelizam). On je smatrao da se zamisli države mogu ostvariti na dva načina preko zakona i sile, ali objašnjavajući da je zakon svojstven ljudima, a sila zvjerima (što će reći da su politički subjekti zvijeri).²² Makijaveli je predložio da političko djelovanje ne treba podlijezati ocjenjivanju s moralnog aspekta, što precizira da takvo djelovanje svakako dovodi do dekadencije ljudskosti.

Tomas Mor (7. februar 1477. - 6. juli 1535.), engleski je mislilac i autor djela „**Utopija**“ u kojem je prikazao savršenu ljudsku zajednicu i kritiku tadašnjeg engleskog društva.

Utopija je, zapravo, metaforički zamišljeno ostrvo na kojem je on prikazao „idealnu“ ljudsku zajednicu. Kao slobodan i savjestan čovjek, Mor nije htio da bude saučesnik u nanošenju

²¹ Roterdamski, Erazmo, *Pohvala ludosti, Plato knjižara*, Beograd, Republika Srbija, 2012, 38.

²² Makijaveli, Nikolo, *Vladalac, Izdavač Knjiga*, Novi Beograd, Republika Srbija, 2003., (na više mjesta).

nepravde prvoj supruzi Kralja Henrija VIII, Katarini Aragonskoj i to samo zbog činjenice da kralju nije podarila muškog nasljednika, a s njegovim mišljenjem se u to vrijeme slagao i papa Lav X. Otvoreno se usprotivio kralju zbog pokušaja da se ukine sloboda crkve koja joj je bila zagarantovana. Nakon što se kralj Henri VIII razveo od supruge, Mor je dao ostavku koju kralj nije prihvatio. Zbog odlučnosti da neće podržati dekret kralja u namjeri da svako dijete njegove druge supruge Ane Bolen bude punopravni nasljednik prijestolja, a i da neće podržati apsolutnu svjetovnu i duhovnu vlast Henrija u Engleskoj, uhapšen je i zatvoren u zloglasni londonski Tauer. Odbio je sve molbe porodice i prijatelja da potpiše dekret, što će rezultirati njegovim pogubljenjem. Četiri stoljeća poslije, Katolička crkva će ga zbog njegove dokazane pravednosti i ljudskosti proglasiti svecem. Mor se hrabro usprotivio neljudskim odlukama kralja i zauvijek će ostati upamćen kao veliki humanista.²³

Slijedom rečenog, iz ovog tematskog okvira iskri jedna značajna i još uvijek aktuelna aperceptivna masa. Naime, Heideggerova formulacija humanizma, po kojoj je humanizam stalno nastojanje oko određenja i uozbiljenja one „humanitas hominis“, onda već sama ta definicija implicira upitnost definiranja „humanitatis-a“ čovjeka: proniknuća u njegovu bit i/ili biće uopće!?! Upravo iz te dualnosti proizlazi pitanje po čemu je to onda jedno povijesno razdoblje imenovano upravo humanizmom. Pojedini historičari filozofije, poput E. Garina, H. Weisingera i drugih, htjeli su tu razliku između autentično humanističkog pokreta i onog sloja humanizma što ustrajava na tradicionalnom pristupu čovjeku vidjeti kao razliku u razvojnim fazama renesansnog humanizma. „Po njima bi onda prva faza humanizma bila ona u kojoj prevladava retoričko-literarni, a druga ona u kojoj je dominantan filozofijsko-znanstveni moment, u kojoj dolazi do degeneriranja retoričko-literarnih studija u smislu uspostavljanja kulta (is)prazne forme u poimanju nove koncepcije humaniteta. Garin tu razliku vidi naprimjer kao razliku između tzv. filološke (rane) faze humanizma i kasnije faze u kojoj se u okviru neoplatonovske onto-teologije razvija jedna nova koncepcija jezika (Objave), a koja predstavlja u stvari nadopunu one prve faze“. Ipak, ovaj pokušaj rješavanja problema diferencijom faza renesansnog humanizma pobija činjenica da i u poznoj fazi (renesanse) kod nekih mislilaca/autora prevladavaju elementi retoričko-literarnog humanizma što se razvijaju u svjesnoj konfrontaciji metafizičkoj tradiciji. Veći problem predstavljaju upravo humanisti ranijeg razdoblja (15. stoljeća) u kojih se jasno uočava prisutnost metafizičke tradicije, premda im se svagda bezupitno atribuiraju kvalifikativ „humanistički filozof“ čime dovodi u pitanje sam diskurzivni određenje i domet (ako se, naime, uvaži teza

²³ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Začeci modernog svijeta, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008., 72.

po kojoj specifičnu diferenciju humanizma i svega što je za humanizam odredbeno čini prevladavanje okvira metafizičke tradicije-renesansni novoplatonizam).²⁴

Dakle, odrediti ljudskost u ljudskom predstavljalo je, i predstavlja misaoni izazov. Iz toga je već jasno da će biti opravdano svim „humanizmima“ humanizma pretpostaviti jednu zajedničku opću tendenciju ili zajednički nazivnik jer se u središtu tih tokova nalazi čovjek i njegova čovječnost.

²⁴ Banić-Pajnić, E., *Problem »humanizma« humanizma*, Prilozi 35-36, *Institut za filozofiju Sveučilista u Zagrebu*, Zagreb, 1992., 24.

III. RETROSPEKTIVNI UVID U DEKADENCIJU I LJUDSKOST

3.1. Dekadencija s historijskog aspekta

Dekadenciju najprije treba posmatrati kroz prizmu historijskog aspekta. Pad ili napredak jedne civilizacije se uvijek pripisuje njenim velikim promjenama u određenom prostornom i vremenskom okviru. Jednostavno, nezamislivo je da civilizacije nisu imale svoj „dekadentni pečat“. Historija je izuzetno važna jer je njena dimenzija u višemilenijumskom rasponu zabilježila mnogobrojne promjene, procese i stanja čovjeka i društva općenito. Te promjene su uvijek inicirane ljudskom potrebom za nečim potpuno novim i drugačijim.

U 8. stoljeću p. n. e., u antičkoj Grčkoj dolazi do velikih promjena. Nastupa period velike kolonizacije kada se Grci šire prema zapadnom Sredozemlju, prije svega na Siciliju i južnu Italiju, sjeverne otoke u Egejskom moru i na Crno more. Svaka kolonizacija predstavlja dekadenciju. Međutim, pored kolonizacije, primjer dekadencije u antičkoj Grčkoj je Peloponeski rat do kojeg je došlo zbog rastućeg suparništva između Atene kao pomorske i Sparte kao kopnene sile.²⁵ Ovaj rat je trajao trideset godina. Starogrčki historičar Tukidid je opisao Peloponeski rat u svom djelu „*Povijest Peloponeskog rata*“. U njemu je izveo zaključak da je do Peloponeskog rata došlo zbog velikih ambicija Atene da postane svjetsko carstvo.²⁶ U ovom ratu, Tukidid je bio vojskovođa kojeg su Atenjani veoma brzo prognali. Nakon što je ubijen kralj Filip II. Makedonski 336. p. n. e., naslijedit će ga njegov sin Aleksandar III. Veliki, poznatiji kao Aleksandar Makedonski. U samo nekoliko godina, mladi kralj je poveo grčko-makedonsku vojsku u Aziju i osvojio čuveno Perzijsko carstvo. Ovaj pohod otvorio je put grčkoj kulturi od Egipta, pa sve do granica Indije.²⁷ Šireći se i tako potiskujući tradicionalne kulture ustanovljene u dijelovima koji su nekada bili pod perzijskom vlašću dolazi do značajnih promjena u grčkoj kulturi. Tome je doprinijela malobrojnost Grka i drevnost kultura naroda koji su pokoreni. Međutim, dekadencija se dešava i nakon propasti u smislu političke samostalnosti grčkih gradova-država koji su se našli pod makedonskom vladavinom. To će dovesti do jednog filozofskog haosa u kojem će se pravci u filozofiji

²⁵ Kale, Eduard, *Povijest civilizacija, Izdavačko preduzeće Školska knjiga, Zagreb, 1991.*,55.

²⁶ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Grčka, Mono i Manjana, Beograd, Republika Srbija, 2008.*, 140.

²⁷ Kale, Eduard, *Povijest civilizacija, Izdavačko preduzeće Školska knjiga, Zagreb, 1991.*, 56.

podijeliti na mnoge škole i frakcije. Dolazi i do građanskog, odnosno klasnog preslojavanja društva što predstavlja dekadenciju grčkog društva.²⁸

Primjer dekadencije je i posljednja kraljica helenističkog Egipta Kleopatra VII.²⁹ Filopator. Kleopatra se, zbog svog načina života smatrala dekadentnom ličnošću tog doba. Ona je, zbog vlastitih interesa i sigurnosti svoje vladavine bila spremna na sve i to dokazuju mnogobrojni historijski podaci. Iako je bila izuzetno obrazovana, njena mudrost u spašavanju Egipta, načinila ju je preljubicom i opasnom ženom koja je sa svog trona izdala naredbe o smaknuću mnogih koji su joj stali na put. Tako je uspjela ukloniti oba mlađa brata, Ptolomeja XIII. i XIV. s kojima je zakonski tada bila vjenčana, što je u to vrijeme bila normalna pojava. Vodila se isključivo svojim interesom i nije marila za druge. Imala je čudne rituale, a ostala je upamćena kao kraljica koja se voljela izživljavati nad slabima. Njena propast leži u činjenici da je njen suprug Marko Antonije izgubio pomorsku bitku kod Akcija u rimskom građanskom ratu 31. godine p. n. e. od Oktavijana koji će godinu kasnije Egipat učiniti rimskom provincijom.³⁰ Taj događaj i kasnije samoubistvo ponižene Kleopatre VII. Filopator, označit će kraj helenističkih država i doba helenizma.

Za primarni antički primjer dekadencije, uvijek se uzima moćno Rimsko carstvo. Historičari su tragali za uzrocima pada Rimskog carstva iz različitih pravaca i s velikim interesom. Tako su nastale teorije o „opadanju i padu“ carstva³¹, odnosno dekadenciji Rimskog carstva.

Pristalice ovih teorija, ubjeđeni su da su stari Rimljani lično krivi za propast carstva iz dva raloga, vođenja loše politike i dekadencije vrline predaka.

Rimski historičar **Vegetije** čije gledište o padu Rimskog carstva i danas ima svoje pristalice, zasnovano je na pretpostavkama da je do propasti carstva došlo zbog čestih kontakata s varvarima, a što će dovesti do varvarizacije i opće dekadencije. Propast Rimskog carstva se pripisuje i vojnom pitanju, kad je među vojnicima carstva zavladao stanje apatije i sveopće nediscipline.

Engleski historičar i pisac **Edward Gibbon** smatrao je, da je do pada Rimskog carstva došlo zbog masovnog bijega ljudi iz sfere realnosti, predajući se hrišćanskim ubjeđenjima o nagradama koje će dobiti nakon svoje smrti. On se bavi i proučavanjem drugih faktora koji su doprinijeli padu moćnog carstva kao što su npr. klimatske promjene u Zapadnoj Evropi.

Michael Rostovtzeff, historičar i **Ludwig von Mises**, ekonomista, smatrali su da je do pada carstva došlo zbog loših ekonomskih prilika koje će osiromašiti carstvo. Oni su kao razloge

²⁸ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Grčka, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008, 334.

²⁹ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Egipat i drevne civilizacije, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008., 265.

³⁰ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Rim, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2009, 59.

³¹ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Rim, op. cit.*, 393. i 394.

naveli vještački kreirane niže cijene koje su dovele do nestašice hrane kao primarnog egzistencijalnog faktora, posebice u gradovima u kojima se živjelo od trgovine. U ovom gledištu, važno je navesti da su tada mnogi doneseni zakoni sprječavali migracije ljudi iz gradova u sela, što je dovelo do depopulacije gradova jer su Rimljani ostavljali svoja dotadašnja gradska zanimanja okrećući se poljoprivrednom radu. Ovo je dovelo do dekadencije u ekonomiji, razvoju tehnologije i općeg bogatstva.³²

S historijskog aspekta, Rimsko carstvo se uvijek tumači kao dekadentno carstvo s hedonističkim i sadističkim elementima. Rimljani su naprosto uživali u strastima i užitku, a posebice u nanošenju bola drugima. Dekadencija Rimskog carstva se ogleda i u pretjeranom uživanju u luksuzu i neradu.³³

Fotografija 1. Orgije u carskom Rimu, slika Henryka Siemiradzskog iz 19. stoljeća

Dekadencija ljudskosti u Rimskom carstvu ogleda se, između ostalog, u rasprostranjenosti razvrata i bluda kome su bili skloni stanovnici Sodome i Gomore³⁴ i civilizacija Pompeja.³⁵

³² Mises Institute, Austrian Economics, Freedom and Peace, <https://mises.org/wire/if-only-edward-gibbon-could-have-read-mises>, pristupljeno dana, 1. septembra 2018. godine.

³³ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Rim, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2009., 394.

³⁴ Sodoma i Gomora su mitski gradovi spomenuti u Knjizi postanja, Tori, Novom zavjetu i Kur'anu. Stanovnici Sodome i Gomore su bili okorjeli u grijesima kakvi su blud, razvrat, istospolni seksualni odnos (homoseksualnost) i seksualno općenje sa životinjama (zoofilija). Bog ih je zbog toga odlučio uništiti vatrom i sumporom.

³⁵ Grad Pompeji je bio simbol propalog Rimskog carstva, a u kojem su izopačenost i nemoral bili dosegli najviši vrhunac. Blud, razvrat i homoseksualnost su u njemu bili rašireni kao i u Sodomi i Gomori. Grad je uništen iznenadnom erupcijom vulkana Vesuvius koji se nalazi u Napulju, u Italiji. Ovaj vulkan Italijani simbolično nazivaju „Brdo opomene“.

Fotografija 2. Freska iz Pompeja, seksualni odnos između žene i dva muškarca

Iako se za vrijeme zlatnog doba Rimskog carstva mnogo računa vodilo o moralu, što se ogleda u činjenici da je brak bio svet i da se prevara bračnog druga koja ugrožava i uništava porodicu smatrala ogavnom, te se strogo kažnjavala. Historija nam govori da su Rimljani bili besprijekoran narod. Međutim, vremenom promjene koje su se dogodile rimskom društvu su općenito dovele do moralnog, organizacionog i vojnog raspada, što će dovesti do epskih razmjera u rasprostranjenosti prostitucije.

Rimsko carstvo je bilo ogrezlo u raširenom seksualnom općenju svih vrsta. Tome je doprinijeo manjak slobodnih žena, a one udate su bile jednostavno zabranjene.

Rimski car **Tiberije**, smatra se najperverznijim vladarom dekadentnog Rimskog carstva. On je, prema podacima biografa Svetonija³⁶, naime uživao s mladićima u kreiranom erotskom štabu na otoku Kapri gdje su oni izvodili svakolike seksualne performanse u kojima je car Tiberije učestvovao. Perverzni car je obučavao mladiće kako će ga zadovoljavati pod vodom za vrijeme njegovog boravka u kupatilu. Osim homoseksualnosti, historijski podaci nam govore da je ovaj car bio sklon i pederfiliji.

Drevni narodi su bili veoma opušteni po pitanju golotinje i divili su se pozadini muškog i ženskog tijela koji su se smatrali jednim vidom božanstva.

³⁶ Dolby, Karen, *Golicava povijest svijeta*, Nakladnik Opus Gradnja d.o.o., Zagreb, 2014.

Gladijatori u drevnom Rimu su bili posebna grupa robova koji su važili za istinske zvijezde tog doba.³⁷ Osim što su imali ulogu da zabavljaju tadašnju rimsku elitu, gladijatori su imali pratilje koje su im davale seksualne usluge s uvjerenjem da ih to čini moćnijima, a što dokazuju i mnogobrojni grafiti pronađeni na teritoriji nekadašnjeg velikog carstva.

Poliseksualnost ili ljubavni trokutovi s otvorenim vezama, također su bili uobičajni.

Rimski car **Hadrijan**³⁸ iako oženjen, imao je ljubavnu vezu s tinejdžerom **Antinojem** kojeg je nakon njegovog misterioznog nestanka deificirao.³⁹ Tako se danas u muzejima nalaze mnogobrojni kipovi Antinoja⁴⁰, mladića koji se i danas smatra idealom ljepote. Supruga cara Hadrijana, carica **Sabina** je znala za ljubavnu vezu svog supruga s dječakom, pa je i sama koristila mogućnosti koje nudi poliseksualnost.

Dekadencija jednog društva se smatrala strogom Božjom kaznom. Tako je nestala civilizacija Pompeja koji su, također imali dekadentno ponašanje poput starih Rimljana ili stanovnika Sodome i Gomore.

Srednji vijek je često nazivan i kao Mračno doba. On, također ima refleksije dekadencije. One se ogledaju u totalnom nazadovanju već etabliranih civilizacija i kultura na zapadu, kome su doprinijele velike migracije naroda na tlu Evrope. U 5. stoljeću, kolaps Zapadnog Rimskog carstva je doveo do haotičnih demografskih, političkih i ekonomskih posljedica, te kulturnog nazadovanja što će dovesti do svrgavanja zapadno-rimskog carstva ukidanjem posljednje antičke filozofske škole. Muslimanska osvajanja sredinom 7. stoljeća, dovela su do kolapsa trgovine na Mediteranu, samim tim i do kolapsa ekonomije, nazadovanja u tehnološkom smislu i društvu općenito. Stalna borba između svjetovnog i duhovnog, navela je Evropljane tog doba da počnu uređivati svoj svjetovni život. Kasni srednji vijek, obilježit će mnogobrojni ratovi, bitke, velika glad i dvije bolesti kuga i crna smrt što će dovesti do sveopće dekadencije tadašnjih društava.⁴¹ Kraj srednjeg vijeka, za neke je historičare otkriće Amerike, a za neke pad Carigrada. Dramatičan kraj srednjeg i početak novog vijeka, također su refleksija dekadencije. U kulturološkom i društvenom smislu, izum štamparske prese Johannesa Gutenberga u kasnom srednjem vijeku će promijeniti živote mnogih ljudi. Novi vijek će obilježiti i ulazak Osmanlija na tlo Evrope i širenje islamske kulture. Rađanje renesanse i humanizma će dati trajni pečat u novom vijeku.

³⁷ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Rim, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2009., 251.

³⁸ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Rim*, op. cit. 180. i 181.

³⁹ Independent United Kingdom, <https://www.independent.co.uk/news/uk/this-britain/hadrian-the-gay-emperor-769442.html>, pristupljeno dana, 4. septembra 2018. godine.

⁴⁰ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Rim*, op. cit., 282.

⁴¹ Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Začeci modernog svijeta*, Mono i Manjana, Beograd, Republika Srbija, 2008., 136.

Francuska, odnosno buržoaska građanska revolucija započela je 1789. godine i trajala je do 1795. godine (negdje se navodi i 1799. godina) i svakako je primjer dekadencije društva, kada građani silno žele promjene.⁴² Ovom revolucijom ukinut je feudalizam u Francuskoj i mnogim drugim evropskim državama, a započeta je i reformacija u pogledu ljudskih prava.

26. avgusta 1789. godine, donijeta je Deklaracija prava čovjeka i građanina. U ovoj deklaraciji se ističe da se ljudi rađaju slobodni i ostaju slobodni i jednaki u svojim pravima. Njom se jamči i sloboda govora i pisanja, te priroda vlasništva.⁴³

Krajem 19. stoljeća, rađa se dekadentni pokret u Francuskoj koji se proširio na Evropu i Sjedinjene Američke Države. On je bio umjetničkog i književnog karaktera. Likovno djelo umjetnice Félicien Rops iz 1878. godine „*Pornokratès*“ i roman Joris-Karl Huysmans "Protiv prirode“ iz 1884. godine, primjeri su dekadentnog pokreta.

Glorificiranjem i kapitaliziranjem djela „Protiv prirode“, Anatole Baju 1866. godine osniva magazin „Le Décadent“ s ciljem definiranja i organiziranja praćenja kretanja dekadencije. Ovim magazinom, grupa pisaca nije željela samo izbjeći dosadu banalnosti, nego pokušati šokirati, zastrašiti i potkopati očekivanja i već stečene vrijednote društva. Čvrsto su vjerovali da sloboda i kreativno eksperimentisanje čine ljudskost boljom.⁴⁴

Početak Prvog svjetskog rata, donijet će novu refleksiju dekadencije u evropskom društvu. Sam povod ratu, teroristički akt Gavriła Principa na austro-ugarskog prijestolonasljednika Franca Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju na Latinskoj ćupriji u Sarajevu 28. juna 1914. godine na Vidovdan je iskonski primjer dekadencije, nazadovanja društva i krajnje destrukcije kulture. Rat će donijeti mnogobrojne žrtve i razaranja društava, počevši od baznih postulata, razaranjem porodica. Ljudski gubici će premašiti broj od 16,5 miliona, a ozljeđenih će biti više od 21 milion. Kraj Prvog svjetskog rata obilježio je i kraj novog vijeka.⁴⁵

⁴² Institut Gallach, *Historija čovječanstva-XIX vijek, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008., 24 i 25.

⁴³ Columbia New Encyclopedia, <https://www.encyclopedia.com/history/modern-europe/french-history/french-revolution#FrenchRe>, pristupljeno dana, 5. septembra 2018. godine.

⁴⁴ Calinescu, Matei, *Five Faces of Modernity, Modernism, Avant-garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, Duke University, North Carolina, United States of America, 1987.

⁴⁵ Haythorntwaite, Philip J., *The World War One Source Book, Arms and Armour*, London, Great Britain, 1993., 382. - 383.

3.2. Ljudskost s historijskog aspekta

Historija je od svog nastanka pripovijedala o čovjeku, njegovim ljudskim naravima, shvaćanjima, mogućnostima, dometima i ograničenjima ljudske djelatnosti. Komponenta proširenog pojma čovjek se posmatra iz spoznaje da se ljudske namjere i djelatnosti ne kreću pretežno unutar političkih događaja i sistema, nego da se ljudski život odvija na svim područjima duhovne i materijalne kulture. I tada, a i danas su se u pojedinim razdobljima otvarale nove mogućnosti za dublje razumijevanje ljudskosti koja je uvijek bila podložna ograničenjima određenih društvenih struktura i ideologija. Starogrčki historičar Tukidid je svojim radom iskonski primjer istinitosti koja čini kategoriju ljudskosti jer se ne bavi trećerazrednim nagađanjima, njemu se kao ličnosti vjeruje. Ljudskost uvijek polazi od slavljenja dobrih manira nad lošim manirima. Primjetno, kod humanista se javila svijest da odvoje čovjekovu prošlost od sadašnjosti i da determiniraju budućnost kao otvoreni univerzum ka novim kretanjima. Za razliku od humanista, prosvjetitelji su počeli shvaćati svoju sadašnjost kao trenutak u toku promjena i razvoja svijeta. Time se rodila iluzija da je napredak čovječanstva moguć samo ukoliko čovjek bude skupio dovoljno hrabrosti da se služi vlastitim razumom i racionalnom promišljanju, iza čega stoji misao Immanuela Kanta.⁴⁶ Kontinuiranim obrazovanjem i direktnom kritikom neznanja, netolerancije i nelegitimne moći, prosvjetitelji žele položiti temelje budućem mirnom društvu slobodnih, razumno prosuđujućih ljudi, vjerujući u neograničenu stvaralačku moć čovjeka. S ciljem da je ljudskost primarna svakom čovjeku. Humanost se uvijek nadograđivala spoznajama i znanjima o svijetu u kojem živimo. Historijski gledano, ljudskost počiva na premisama urođenih i stečenih atributa čovjeka.⁴⁷

Čovjek je uvijek sam odlučivao o svojim postupcima i samo su oni rezultat znanja i rezultat ljudskog ponašanja. Čovječnost je podređena promjeni okolnosti i stanju u kojem se čovjek nalazi. On kao biće oduvijek traga za odgovorima i preispituje svoje odluke, postupke i razmišljanja. Cilj mu je ne narušiti vlastitu ljudskost. Na pameti mu je uvijek samo napredak na bolje, iako je često u nedoumici kako doći do napretka. Čovjek sklon dobru uvijek razmišlja o drugima, pa o sebi, a čovjek sklon zlu, odnosno lošem uvijek je egocentrik i sigurno griješi ako misli da je bitniji od drugog čovjeka. On se, zapravo nalazi u zabludi o superiornosti.

⁴⁶ Gross, Mirjana, *Susret historije i antropologije, Izvorni naučni članak*, Zagreb, 1996., 73. - 74.

⁴⁷ Mencil, Anžej, *Antropološka imaginacija, Biblioteka XX vek*, Beograd, 2013., 42. - 44.

Kratki historijski osvrt na egzistenciju čovjeka u vremenu pronalazimo u *Zdravom životu*, E. Fromma u kojem stoji "...u primitivnom društvu svijet je identičan s plemenom. Pleme je centar univerzuma; sve van njega je nejasno i nema svoju nezavisnu egzistenciju. U srednjovjekovnom svijetu univerzum je bio mnogo širi; on je obuhvatao planetu, nebo i zvijezde iznad nje; ali on je viđen sa Zemljom kao centrom i čovjekom kao svrhom *Stvaranja*. Sve je imalo svoje određeno mjesto kao što je svako imao svoj određeni položaj u feudalnom društvu. U XV. i XVI. vijeku otvorili su se novi vidici. Zemlja je "izgubila svoje centralno mjesto" i postala jedan od Sunčevih satelita; pronađeni su novi kontinenti, otkriveni novi morski putevi; statični društveni sistem je postajao sve labaviji; sve se kretalo i svako je bio u pokretu. Ipak, sve do kraja XIX. vijeka priroda i društvo nisu izgubili svoju konkretnost i određenost". S napretkom, tehničkim otkrićima i nestajanjem svih tradicionalnih veza, postepeno se gubi ova *određenost i konkretnost*; "mi" postajemo čestice prašine, nalazimo se negdje u međuprostoru i nastojimo se s nečim povezati. Nadalje, Fromm ističe da su dimenzije kojima ljudi, danas, "operišu", ništa drugo do "brojke i apstrakcije koje su daleko izvan granica koje dozvoljavaju ma kakvo konkretno iskustvo", te da smo pojam o svijetu koji nas okružuje sveli na čula koja više nemaju "ljudske proporcije". Čovjek XX. stoljeća, sebe ne doživljava kao nosioca *sopstvenih snaga i bogatstva*, već kao osiromašenu stvar koja je zavisna od sila izvan njega, u koju je on projektovao svu svoju životnu supstancu. Naime, u XIX. stoljeću "bio je problem da je bog mrtav", u XX-tom "problem je u činjenici da je čovjek mrtav". U XIX. stoljeću je nehumanost značila svirepost, u XX-tom to predstavlja "*šizoidno samootuđenje*". "U prošlosti je postojala opasnost da će ljudi postati robovi, opasnost budućnosti je da će ljudi postati *roboti*". Oni se ne mogu pobuniti, ali njihova zatomljena ljudska priroda učiniće od njih "robote-čudovišta", koja neće moći živjeti životom dostojnim čovjeka i djelovati racionalno, jer neće moći da izdrže besmisao koji su sami sebi postavili za cilj.⁴⁸

Slično mišljenje o položaju čovjeka u društvu iznosi i H. Markuze polazeći od stava da je civilizacija zasnovana na „stanju neslobode i nesreće čovjeka“. „*Pojam biti čovjeka*“ nedvosmisleno ukazuje na to da „...analiziran u stanju u kome se zatiče u svom svijetu, čini se da je čovjek u posjedu određenih sposobnosti i moći koje bi ga osposobile da vodi „dobar život“, tj. život koji je što je više moguće slobodan od mukotrpnog rada, zavisnosti i nakaznosti. Postići takav život, znači postići „najbolji život“: živjeti u skladu s biti ljudske prirode.“ Prava i slobode koje su mu to donekle i omogućavale u predindustrijskom i ranijim stupnjevima industrijskog društva „prepustile su se stupnjevima tog istog“, *ekstenziranog i moderniziranog društva* u kojem „*gube svoje tradicionalno opravdanje, svrhu*

⁴⁸ Fromm, Erich, *Zdravo društvo, Naprijed, Nolit (Beograd), August Cesarec, Zagreb, 1984.*, 94-98 i 274.

i značaj“. „Kad su postali institucionalizirani ove slobode i prava počeli su dijeliti sudbinu“ socijalnog sistema „u kome su integrirani dio: *ostvarenje ukida premise*“. Mjenjajući prirodu pomoću svog rada i sposobnosti, čovjek je „otuđio od sebe svoju pravu ljudsku prirodu“. Ipak, on neumorno, gotovo u “bunilu” stvara *jednodimenzionalno društvo* koje je postalo *simbolom* neslobode, totalitarne dominacije, eksploatacije i prinude. Očigledno, “ljudi savremene civilizacije toga nisu svjesni jer su posredstvom potreba izmanipulirani, pa imaju utisak da je život koji žive njihov lični izbor”. Preokupirani borbom za veći standard, dragovoljno prihvataju otuđeni rad i nametnutu im materijalizaciju duha. Savremena industrijska civilizacija metodom manipulacije, naročito preko sredstava masovnog komuniciranja, uništila je unutrašnju dimenziju ljudskog duha, u kojoj je trebalo da se “zametne” i razvije *kritičko mišljenje*. Markuze smatra da je “oslobođenje čovjeka od otuđenja, dominacije i prinude moguće samo radikalnom revolucijom.”⁴⁹

Različite vrste međuljudskih konflikata, narušavanje uspostavljenog sistema vrijednosti, rigidno i bezkompromisno očuvanje moralnih načela čije je sprovođenje „bilo na štetu drugog“ (robovlasništvo, inkvizicija, kolonijalizam...) simptomatični su za sve razvojne faze ljudskog društva, ali u odnosu na sve prethodne period XX. stoljeća čovjeku nudi do tada neslućenu mogućnost izbora. Korištenje sofisticirane tehnologije (mehanička, hemijska), te sveopća tehnifikacija-primjena dostignuća tehnike na širem području ljudskog života, neutralizirali (otklonili dejstva) su gotovo sve socijalne frustracije čije se „korijenje zaplelo duboko u prošlosti“, ali su, isto tako, stvorili uslove za formiranje novih koje su istovremeno i progresivne i regresivne. Razlog tome, treba tražiti u kontrarnom dualitetu unutar objektivne stvarnosti, sadržanom u činjenici (istini) da je čovjek uspješno savladao i promjenio prirodu oko sebe, te da se ona usljed njegove intervencije još uvijek mijenja, ali u tom neprekidnom nastojanju da svijet oko sebe prilagodi svojim potrebama, zanemario je prirodu u sebi.⁵⁰

⁴⁹ Marcuse, Herbert, *Čovjek jedne dimenzije: Rasprave o ideologiji razvijenog industrijskog društva*, Veselin Masleša, Svjetlost, Sarajevo, 1989., 21, 125 i 231.

⁵⁰ Zerzen, John, *Anarhoprimitivizam protiv civilizacije*, Naklada Jasenski i Turk, Zagreb, 2004., 9-10.

IV. DEKADENCIJA I LJUDSKOST U SAVREMENOM DOBU

4.1. Dekadencija u savremenom dobu

Dekadencija savremenog doba, ogleda se u pojavama društva koje krše osnovne normative tog društva. U današnjem svijetu volja za moći, stjecanje i akumuliranje bogatstva je primarna i ne biraju se sredstva kojima će se do njih doći.

U društvu poremećenih vrijednosti, danas se nažalost „slave“ upravo dekadenti tog društva, gdje nemoral vodi glavnu riječ, gdje se kriminalac, lopov i ubica glorificiraju i postaju vid obožavanja. Gdje mladi ljudi svakodnevno imaju pogrešne uzore i šablone vrijednovanja. Egoizam i egocentrizam odvlače pažnju od suštinskih problema savremenog čovjeka. U tom vrtlogu nema mjesta za razmišljanje o drugima i njihovim problemima, strahovima i strepnjama. I tako se savremeni čovjek otuđuje i okreće protiv ljudskosti, protiv one iskonske svoje vrijednosti koja ga odvaja od drugih živih bića. Ne postoji ni jedna materijalistička i ovosvjetovna stvar koja je bitnija i vrijednija od onoga što je u nama kao ljudima.

Pornografija, erotika, prostitucija i kriminal su ogledalo današnjeg svijeta. Oni sistemski uništavaju čovjeka koji se vodi strastima i slastima uživanja u prolaznoj fazi kojima su bili podređeni i prijašnji ljudi. Pošast savremenog doba ogleda se i u pokušajima legalizacije pedofilije u Evropi i pokušaju da se ona utemelji kao prirodna urođena seksualna orijentacija.⁵¹

Jasno je, čovjek s problemima i čovjek bez problema nemaju istu karakteristiku. Međutim, danas ne postoji čovjek koji nema problem. Ali, dobar čovjek uvijek nađe put da odvoji vrijeme od razmišljanja o svojim problemima i posveti se drugom s ciljem pomaganja. Osim pada morala u društvu, pad ljudskosti je neminovan. Tome u prilog govore mnogi čovjekovi prijestupi u društvu.

Ratovi dovode do propasti čovječanstva, čovjeka i uništavaju ljudskost, a ujedno stavljaju svakog pojedinca na test ljudskosti.

Dekadencija ljudskosti se ogleda u svakodnevnim prilikama, na ulici, u čekaonici, na šalteru, u saobraćaju, osjeti se svugdje i polazi od čovjekove razboritosti i drskosti, njegovog

⁵¹ Gottdiener, Mark, Hutchison, Ray, *The new urban sociology, Neighborhoods, the public environment and theories of urban life*, McGraw - Hill, 1994., 183.

nerazumijevanja za druge i drugačije, njihove potrebe i probleme, a za to postoje mnogobrojni empirijski primjeri u današnjem društvu.

4.2. Ljudskost u savremenom dobu

Ljudskost u savremenom dobu se ogleda u nastojanju čovjeka da pomogne onima kojima je pomoć prijeko potrebna. S obzirom da je čovjek individualno biće, tako svaki pojedinac u društvu ima različit pogled na ljudskost. Nekome je ljudskost prosjaku udjeliti koju kovanicu, a nekome da pozove policiju i alarmira nadležne organe, te na taj način pokuša da prosjaka trajno zbrine. Ljudskost se sastoji u međusobnom poštovanju, razumijevanju i pomaganju. U životu, veoma često imamo priliku nekome pomoći moralnom, materijalnom ili nekom drugom podrškom. Izazov u savremenom dobu svakako su ratovi, krize i elementarne nepogode u kojima se ljudskost manifestira u obliku spašavanja ljudskih života. To je u suštini ispit za svakog od nas ponaosob. U kontekstu migrantske krize, ljudskost se elementarno ogleda u shvatanju i razumijevanju problema migranata.

Međutim, za objašnjenje jedne složene društvene *pojave i/ili procesa*, u ovom konsekvencija migratorne krize, neophodna je „*vještina baratanja s cijelim uzročnim spletom tj. kompleksom uslova koji je porađa*“ (L. Fojerbah). Taj uzročni splet podrazumijeva niz *dijahroničkih pojava i procesa* promjenljivog karaktera što zahtijeva da se iz tog *endodinamičnog kontinuuma* prepoznaju i izdvoje *nužni i dovoljni* uslovi, koji imaju odlučujući značaj za nastanak problematizirane pojave/procesa.

L. Mamford podvlači da u svakom „organizmu/društvu djeluju anabolički i katabolički odnosno stvaralački i razaralački procesi. Život i rast ne zavise od toga postoje li ili ne postoje negativni uslovi, već od toga postoji li određena ravnoteža i dovoljno stvaralačke energije da bi se omogućila stalna regeneracija (obnova), da bi se apsorbovale inovacije, regulisale „količine“ i uspostavio uzajamni odnos davanja i primanja sa svim drugim organizmima i zajednicama potrebnim za održavanje ravnoteže.⁵² Društvena ravnoteža se narušava onog momenta kada se urušavaju osnovni elementi sistema univerzalnih, a potom posebnih vrijednota. Kultura prožima svaku od njih jer ih regeneriše, kultivira odnosno njeguje.

Glavne osobenosti/obilježja modernog društva i preovladavajuće kulture može se pojasniti na sljedeći način: antropocentičnost - „čovjek se i dalje smatra apsolutnim

⁵² Mamford, Luis, *Grad u historiji, Book Marso*, Beograd, 2001., 591.

gospodarom svog dijela univerzuma; on to koristi da bi opravdao svoju štetu koju čini, čak i u biosferi, koja ga hrani i od koje zavisi“; etnocentrična (obilježja) - „ljudi ne shvataju da moraju kooperirati u ovom međusobno zavisnom planetarnom sistemu; čini se kao da se pripremamo za međusobno uništenje, a ne održavanje“; oligarhijska - „moć se još uvijek lako može koncentrisati u rukama male, ali organizovane elite, iako je svjesno, aktivno sudjelovanje svih ljudi nužno“; utilitaristička - „skloni smo dati prednost svemu što je materijalno i trenutno, ne brineći o moralnoj i duhovnoj praznini koja iz toga proističe“ i pojmovna - „stalo nam je do analize po svaku cijenu, preplavljujemo se informacijama; zaboravljamo da nam tek sinteza omogućuje da pretvorimo informacije u korisno znanje, prag mudrosti“.⁵³ Takvo društvo je izloženo *jakim eksternim strujama* jer njegova *socijalna progresivnost* nema *karakterološku crtu prelaznog porasta*. Tranzitorni procesi koje društvo, poput migracija ne integriraju na pravi način u svoju stvarnost (političku, kulturnu, ekonomsku, religijsku itd.) neminovno proživljava period unutrašnjih konflikata pa makar se radilo o marginaliziranom problemu/sukobu (koji uvijek može u zamahu neriješenog poprimiti ozbiljnije razmjere).

Poznato je, da većina pojava i procesa u prirodi i društvu ima svoj opozitum - suprotnost, (npr. život - smrt, rad - odmor, dan - noć, mir - rat, ljubav - mržnja, dobro - loše (zlo), lijepo - ružno, siromaštvo – bogatstvo itd.), iz čega se može zaključiti da i pojmovno jedinstvo antroposocijalnog ambijenta ima svoj opozitum (npr. bahatost, grubost, ravnodušnost itd.). Društvo je svojim mehanizmima okupilo, usmjerilo i povećalo potencijalnu moć svih pozitivnih sila, ali i negativnih, koje su od strane čovjeka već davno prepoznate i označene kao nepoželjne, nepovoljne, štetne jer vode dezintegraciji i deorganizaciji društva itd. Taj društveno-civilizacijski tok za razliku od svih njegovih dosadašnjih (historijskih) etapa, „eksplozijom inovacija“⁵⁴ koju je podstaknuo inovatorski period XIX. stoljeća, gotovo u svim vitalnim sferama ljudskog života, na poseban način,

⁵³ Osmanagić, Semir, *Meki val, Svjetlost*, Sarajevo, 1987., 137 - 138.

⁵⁴ Za posljednje stoljeće drugog milenijuma karakteristična su velika znanstvena dostignuća koja su omogućila visok standard života. Pronalazak naizmjenične struje (1888.) bio je *osnova* mnogim, kasnijim inovacijama. Ono što je karakteristično za period XX. stoljeća, a tiče se sveukupnog društvenog razvoja je: Unapređenje drumskog saobraćaja (npr. nakon prvog, napravljenog modela automobila na četiri točka 1886., počinje njegova industrijska proizvodnja 1900.), izumi u oblasti aerotehnike (model helikoptera 1910., konstruisan prvi četveromotorni avion 1913.), u oblasti *prirodnih* nauka: (pronazak penicilina 1928., definisana struktura dezoksiribonukleinske kiseline-DNK 1952., konstruisan laser 1955., izvršena prva transplantacija ljudskog organa 1967., itd.), u *telekomunikaciji* (usavršavanje telefonskog aparata iz 1876., bežični telefoni 1965., mobilni telefoni 1983., itd.), *informatici* (konstruisan prvi model kompjutera za vojne svrhe 1945., patentiran *kobl* - kompjuterski jezik 1959., softverski sistem za kompjutere 1980., globalni projekat World Wide Web (w.w.w.) 1989.), *astronautici* (uspješno izveden prvi let oko planete Zemlje 1961., „šetnja svemirom-leonovanje“ 1965., spuštanje na Mjesec 1969.), u *biotehnologiji* (genetski inženjering: „bio-dizajnirana“ biljka 1983.) itd.

način „onoga koji ovladava“ sintetizira⁵⁵ te pozitivne i negativne vrijednosti, koje se projiciraju na sveukupnom socijalnom prostoru konkretnije na cijelom globusu u jednom novom obliku i to kao etnocentrizam, diskriminacija, rasizam, nacionalizam itd. Njihova manifestacija je sukob (rat, nemiri, društvene tenzije...) koji je uočljiva prepreka između socijalnih ideala (kao i „uzvišenih zamisli“) i očekivane stvarnosti koja bi trebala biti njihovo ostvarenje. Ovo ironiziranje društvene zbilje, potvrđivanje „kontradiktornosti ljudske prirode“ koja od postanka, svojim postupcima inklinira dekadenciji, podstaknuto je otuđenjem čovjeka, komercijalizacijom „duhovnosti“, povećanom proizvodnjom usljed povećane potrošnje, tehnolatrijom (obožavanje tehnike, ropski odnos prema svim rezultatima tehnike), statusfrenijom (izražena težnja ka stjecanju poželjnih položaja u društvu tj. Nastojanje pojedinaca da se domognu onih uloga koje donose određenu društvenu moć i materijalne naknade), postavljanjem visokih individualnih i kolektivnih ciljeva pri čemu se ne uzimaju u obzir realni uvjeti, stvaranjem konkurentskih odnosa, porastom devijantnog ponašanja, stalnim nedostatkom vremena itd.

Govoreći o otuđenju čovjeka u kontekstu “historije i svakodnevnice”, K. Kosik naglašava da se čovjek uspješno snalazi u svom najbližem svijetu, svijetu opskrbljenosti i svijetu „dostupne manipulativnosti“, onog što mu je ontički najbliže, ali se ne snalazi „sam u sebi“ i u vanjskom svijetu. Zašto se čovjek gubi u spoljašnjem svijetu i tumači sebe iz njega (njegova vlastita egzistencija mu postaje nerazumljiva), kada je taj svijet njegovog „uma i ruku djelo“! Čovjek je naprije ono što je njegov svijet. To nepravo biće određuje njegov put i propisuje mu način interpretacije njegove vlastite egzistencije. Subjekt individuumu je najprije i najčešće (ne)pravi subjekt, i to kako u obliku lažne individualnosti (nepravog ja), tako i lažne kolektivnosti (fetišiziranog mi). „Jedan od razloga je taj, što čovjek rođenjem nedospjeva u vlastite prilike nego je „bacan“ u svijet o čijoj istinitosti ili (ne)vjerodostojnosti se mora sam osvjedočiti u borbi, u praksi, u „promjeni na bolje ili gore“, u procesu vlastite životne historije u kojoj se stvarnost osvaja i mijenja, reprodukuje i preobražava“. Stanovnik Planete zaboravlja najbitnije, a to je da se „historijski progres čovjeka očitava u njegovoj sposobnosti da živi odjednom i istovremeno u više svjetova, da očekuje, da djeluje, da prima i proživljava razne svjetove“. ⁵⁶ To je njegova sudbina!

Ovim donekle objektivnim, ali i suviše pesimističkim prognozama, ne ide u prilog činjenica da pojave ma koliko imale obilježja *trajnog* nisu statične, njihova egzistencija u društvenoj zbilji ovisi o sili (dinamika: sila, snaga, jakost - koja je sveprisutna, koja se

⁵⁵ Pojam *sinteze* u Hegelovoj idealističkoj dijalektici jeste najviši stupanj razvitka koji razrješava protuslovlja prethodnih stupnjeva.

⁵⁶ Kosik, Karel, *Dijalektika konkretnog*, Prosveta, Beograd, 1965., 98 - 99.

gubi, mijenja i opet vraća u silu) i manifestaciji (refleksija pojave na određenom prostoru i u određenom obliku), koje su *rezultat*, ali i *konstanta*, *apstraktnog* (imaginarnog, idejnog...), *intencije* (nauma, htjenja, izražene želje za stvaranjem...) i *utilitarnog* (koji odgovara praktičnoj koristi, ali i etičkoj: *korist koja se ne kosi s moralom*). Taj dinamični slijed nije nepoznanica, mističan je onoliko, koliko je ljudsko neznanje (jer i ljudsko znanje ima svoje granice), mada ponekad zbunjuje, prelazi okvire značenja, svrhe i smisla koje su mu ljudi dodjelili, postaje nepredvidljiv, zapada u krize, ne možemo ga tumačiti ljudskom propašću odnosno propašću ljudskog duha. Naprotiv, možda su to osnovne komponente prijeko potrebnog *balansa*, kao pretpostavke za nešto novo i drugačije. Ljudska priroda ima svoje lice i naličje (dobru i lošu stranu) čije utjelovljenje otvara veliko, raznobojno i raznorodno polje historije, a ne samo jedno, homogeno polje određenog vremena ili epohe. Ono nedvojbeno ukazuje na prevagu dobra nad zlim, znanja nad neznanjem, ljubavi nad mržnjom, na prevagu pozitivnih vrijednosti nad negativnim koje su, promatrajući ih u civilizacijskom sumaru, predstavljale uvijek jak motiv za društvenu rehabilitaciju, glavne dijelove davno zamišljenog i praktično (ne)ostvarivog *perpetuum mobila*-“vječnog motora” koji neprestanim radom prkosi svim destruktivnim (razarajućim, pogubnim, štetnim, škodljivim...) internim i eksternim utjecajima.⁵⁷

Rekapitulirajući, do sada iznesena mišljenja, neophodno je naglasiti da ono što čovjeka čini čovjekom jeste neprekidno humaniziranje njegovog aktiviteta koje se ogleda u stalnoj društvenoj tendenciji, usmjerenoj ka stvaranju uslova za život koji će biti dostojan racionalnog bića, i kvalitetna platforma za uspostavljanje dobrih međuljudskih odnosa zasnovanih na dijalogu, toleranciji, empatiji, altruizmu itd.

⁵⁷ Čamo, Merima, *Sociologija urbaniteta*, Vlastita naklada, 2016., op. cit., 75.

V. STUDIJA SLUČAJA (Case study): MIGRANTSKA KRIZA

5.1. Uvodno razmatranje

Anthropos je, može se reći oduvijek bio izložen fenomenu migracije iz raznolikih razloga. Primjerice, tokom 20. stoljeća velike migracije ljudi su temeljito promijenile većinu evropskih država. To se ogleda u činjenici da su tokom prve dvije decenije nakon Drugog svjetskog rata između 1945. i 1965. godine, migracije doživjele ekspanziju na prostoru Evrope. Razlozi tih migracija su višestruki, ali primarni je bio nedostatak radne snage. Tako je u tom vremenskom okviru zabilježen veliki priliv migranata u Evropu, posebice u Republiku Francusku, Kraljevinu Holandiju i Veliku Britaniju.⁵⁸

Padom Berlinskog zida 9. novembra 1989. godine i transformacijama koje su se dogodile u Istočnoj Evropi i bivšem Sovjetskom savezu (SSSR), u Evropi se manifestirala nova migraciona pojava, tzv. „nova migracija“ kojoj su prethodila dva važna historijska događaja. Prvi je, otvaranje granica između Istoka i Zapada što je tada potaknulo migraciju od oko 5 miliona ljudi u Evropi između 1989. i 1994. godine.⁵⁹ Drugi je, rat i etnički sukobi u bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji koji su, također imali za posljedicu 5 miliona izbjeglica u drugim krajevima Evrope, ali i svijeta općenito.

Što se tiče Evropske unije, ona je zasigurno glavno odredište migranata u kojoj oni vide bolje prilike i bolji život. Samim tim, činjenica je, da je ilegalna migracija u porastu. Tome u prilog ide i podatak Međunarodnog centra za razvoj migracijske politike, da se u Evropsku uniju svake godine prokrijumčari oko 400.000 ljudi. Republika Italija se smatra jednom od „najlabavijih“⁶⁰ država članica Evropske unije i Šengen prostora zbog svoje duge obalne granice preko koje migranti ulaze na prostor Evropske unije.

S političkog, ali i medijskog aspekta postoji nedoumica po pitanju pojmova izbjeglica, tražilac azila i migrant. Veoma važno je determinirati ove pojmove koji se naizmjenično koriste kao sinonimi, iako postoji znatna razlika među njima.

Izbjeglica ili prognanik je pojam koji u najširem smislu označava osobu koja je zbog rata, elementarne nepogode ili sličnih okolnosti bila prisiljena trajno ili na duži vremenski period napustiti svoju matičnu državu i prebivalište u njoj. Pojam izbjeglice, znatno je suzilo i

⁵⁸ Giddens, Anthony, *Sociologija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, Republika Hrvatska, 2007., str. 273.

⁵⁹ Isto, str. 274.

⁶⁰ Isto, str. 275.

definiralo međunarodno pravo, odnosno Konvencija Ujedinjenih nacija o statusu izbjeglica iz 1951. godine i Protokol o statusu izbjeglica iz 1967. godine u kojima stoji da je izbjeglica osoba koja je napustila svoju zemlju u strahu od progona zbog rase, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj skupini ili političkoj opciji. Izbjeglica ne uživa zaštitu svoje države i progonom mu može prijetiti i njezina vlada, odnosno izbjeglica ima strah za vlastiti život ili slobodu. Priznati status izbjeglice pruža zaštitu u skladu s međunarodnim pravom i konvencijama.⁶¹

Izbjeglica ima tri mogućnosti, vratiti se u državu iz koje je izbjegla, integrirati se u državu domaćinu, i/ili potražiti neku treću državu u kojoj će se skrasiti.

Migrant je osoba koja napušta matičnu državu iz razloga koji nije povezan s progonom zbog rata ili prijetnje za sopstveni život. Migrant možda želi studirati u inostranstvu, spojiti se s porodicom ili poboljšati svoje ekonomske prilike u budućnosti. Bez obzira na razlog migracije, migrant nastavlja uživati zaštitu vlade svoje matične države i kada se nalazi u inostranstvu.

Ilegalni migrant je osoba koja je u državu ušla ilegalnim ili legalnim putem s važećom vizom, ali je u toj državi ostala i nakon prestanka važnosti boravišne vize. I tražilac azila može postati ilegalni migrant ako mu je iz bilo kojeg razloga odbijen zahtjev za dobivanje izbjegličkog statusa, a on ostane u državi domaćinu.

Ekonomski migrant je osoba koja napušta matičnu državu s ciljem poboljšanja ekonomske perspektive i trajnog osiguranja svoje i egzistencije porodice.

5.2. Povod i uzroci migrantske krize u Evropi 2015. godine

Migrantska kriza predstavlja jedan vid sinergije ranijih migracija koje su imale karakter radnih migracija iz nerazvijenih dijelova mediteranskog bazena prema Evropskoj uniji i bijega zbog ratom uzrokovane nesigurnosti u određenim arapskim državama Mediterana i Podsaharske Afrike. I prije velikih prosvjeda u arapskom svijetu 2011. godine, bile su prisutne migracije iz tog dijela Mediterana prema država članicama Evropske unije. Sve te države karakterizira veliki prirodni priraštaj. Od 1980. do 2010. godine, sve su one duplicirale svoje stanovništvo, što ide u prilog činjenici da veliki udio tog stanovništva čini mlado i nezaposleno stanovništvo. Izuzetno spor ekonomski rast kojeg prati izuzetan trend tehničko-tehnološkog zastoja za Evropskom unijom i unatoč bogatstvu rudama, posebice

⁶¹ Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, <http://msb.gov.ba/dokumenti/medjunarodni/?id=2666>, pristupljeno dana, 10. septembra 2018. godine.

ugljigovodicima, dovest će do iznadprosječne nezaposlenosti mladog stanovništva i prije tzv. Arapskog proljeća.⁶² Bitno je uzeti u obzir i denotativ da je javni sektor bio i ostao glavni poslodavac, te da većina mladih ljudi bez izrazito jakih političkih veza nije uspijevala pronaći posao, pa je zbog toga veoma često s aspekta egzistencije prisilno migrirala u države članice Evropske unije.

Migrantski, odnosno izbjeglički talas je posljedica višegodišnjih tranzicijskih procesa na Bliskom istoku, ali i u Sjevernoj Africi u sklopu velikih prosvjeda u arapskom svijetu od 2010. do 2011. godine, poznatijim i kao Arapsko proljeće. Jedinostveni talas prosvjeda započeo je u Tunisu 18. decembra 2010. godine. Slogan političkog karaktera u vezi s ovim prosvjedima u arapskom svijetu bio je „Narod želi srušiti režim“.⁶³

Glavni razlozi prosvjeda u Tunisu bili su korupcija, inflacija i nezaposlenost. Prosvjedi građana u Tunisu doveli su do revolucije, zatim do rata u Libiji i revolucije u Egiptu. Veliki protesti bili su u Alžiru, Bahreinu, Džibutiju, Iraku, Jordanu, Omanu, Siriji i Jemenu, dok su se manji incidenti dogodili u Kuvajtu, Libanu, Mauritaniji, Maroku, Saudijskoj Arabiji, Sudanu i Zapadnoj Sahari.

Tranzicijski procesi su rezultirali građanskim ratom u Libiji i Siriji, ali i prouzrokovali nestabilnost i humanitarnu krizu u njihovim susjednim državama, posebice u Turskoj i Libanonu gdje su se stacionirali najveći izbjeglički centri. Ovi procesi u arapskom svijetu imaju dugotrajan i sveobuhvatan karakter, koji izuzetno utječu i bitno mijenjaju političko-ekonomsko, ali i društveno stanje na Mediteranu.

Nedvojbeno, rat u Libiji ima posebne karakteristike i refleksije na nastanak migrantske krize. Revolucija u Libiji ili rat u Libiji započeli su 2011. godine, kada su pobunjenici uz pomoć međunarodne vojne alijanse s vlasti svrgnuli autokratskog vladara **Muammara Al-Gaddafija** koji je Libijom de facto vladao više od četrdeset i dvije godine.⁶⁴ Nakon toga, u Libiji su plemenske podjele počele uzimati maha, što je rezultiralo novim građanskim ratom u ovoj državi 2014. godine kojim će Libija do danas biti podijeljena. Izuzetno mali broj migranata dolazi iz Libije, te se otvara put promišljanju kakav utjecaj građanski rat u Libiji ima na migrantsku krizu u Evropskoj uniji. Objašnjenje leži u činjenici da je Libija u vrijeme

⁶² EuroMesco, Research, Dialogue and Advocacy, *Research Study „Arab Spring in Comparative Prospective“*, <https://www.euromesco.net/images/papers/joint%20policy%20study.pdf>, pristupljeno dana, 8. septembra 2018. godine.

⁶³ Osim slogana „Narod želi srušiti politički režim“, prosvjednici su koristili i slogan „Odlazite“.

⁶⁴ Muammar Al-Gaddafi je ubijen 20. oktobra 2011. godine u blizini rodnog grada Sirta kada je pokušao pobjeći. Nekontrolisana grupa naoružanih pripadnika opozicije Gaddafija je počela šamarati, da bi ga potom mučki počeli udarati po glavi i čupati za kosu. Prije nego će Gaddafi biti ubijen, video snimak objavljen na internetu svjedoči da je Gaddafi jedan mladić iz naoružane grupe silovao štapom, ondo sodomizirao. Do Gaddafijeveg letalnog ishoda došlo je, kada ga je jedan mladić upucao u prsa iz njegovog zlatnog pištolja. Gaddafijeva smrt će ostati upamćena kao najbrutalnija smrt jednog vladara u savremenoj historiji. Ujedinjene nacije su Gaddafijevo brutalno ubistvo okarakterizirale kao ratni i zločin protiv čovječnosti.

režima Muammara Al-Gaddafija služila kao jedan vid zaštitnog zida, odnosno brane prema Evropskoj uniji. Upravo je unutar Libije zaustavljan veliki broj migranata iz subsaharske Afrike. To potvrđuje i intervju⁶⁵ s Muammarom Al-Gaddafijem iz 2010. godine u kojem je prijetio Evropskoj uniji „otvaranjem vrata“ i puštanjem velikog broja migranata prema Evropskoj uniji.

Nakon svrgavanja Al-Gaddafijevog režima, sistem zadržavanja migranata iz Afrike je u novoj, totalno nefunkcionalnoj Libiji koja je podijeljena građanskim ratom jednostavno prestao funkcionirati.

Prosvjedi u Siriji započeti su u gradu Daraa 15. marta 2011. godine kao serija prosvjeda nadahnutim tzv. Arapskim proljećem. Velikom brzinom, prosvjedi su se širili Sirijom i do 29. jula su prerasli u otvoreni građanski rat, čemu u prilog govori činjenica da je tada konstruisana Slobodna sirijska vojska (FSA). U ovom ratu su suprotstavljene pobunjeničke skupine raznih orijentacija, od sekularnih prozapadnih, podupiranih od zapadnih sila, do islamističkih i džihadističkih podupiranih od zaljevskih monarhija protiv autokratskog režima i vlade predvođene predsjednikom Sirijske Arapske Republike **Basharom Al-Assadom**. Razlozi izbijanja rata u Siriji su veoma složeni, uključuju plemenske i sektaške podjele, historiju autokratskog režima porodice Assad, borbe između Rusije i zapadnih sila (Sirija je posljednja država na Mediteranu s ruskim vojnim bazama), Kurdskih težnji ka suverenosti, kao i energetskih sukoba prvenstveno zbog plinovoda, od novih plinskih polja u Perzijskom zaljevu koje kontroliraju Katar i Saudijska Arabija do velikog tržišta Evropske unije. Bez obzira na povode i uzroke rata posljedice su očigledne, veliki broj migranata. Procjene pokazuju da je prije izbjegličke krize oko 9 miliona izbjeglica bilo u samoj Siriji, 3 miliona u Turskoj, oko 2 miliona u Libanonu i 1 milion u Jordanu. Kao i Libija, i Sirijska Arapska Republika je danas de facto teritorijalno podijeljena. Vjersko-etnička podjela Sirije uz očigledan vjerski karakter rata, garantira da strana koja gubi bitke biva prognana, čemu u prilog govori jačanje Al-Assada što znači jačanje izbjegličkog talasa Arapa sunita, jačanje oporbene FSA ili Jabhat Al-Nusre, znači izbjeglički Arapa alavita, dok pobjeda ISIS-a znači izbjeglički talas svih ostalih.⁶⁶

Primarnim uzrokom velike migrantske krize u Evropi 2015. godine se mogu smatrati ratovi u Libiji, Siriji i Iraku koji su rezultirali najvećim brojem migranata. Ovom uzroku, općenito se mogu dodati dugogodišnji ratovi, ali i novi ratovi u Afganistanu i u nekim ranije spomenutim afričkim državama iz kojih su se državljani tih država pridružili migrantskom talasu.

⁶⁵Telegraph, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/7973649/Gaddafi-Europe-will-turn-black-unless-EU-pays-Libya-4bn-a-year.html>, pristupljeno dana, 9. septembra 2018. godine.

⁶⁶ Tadić, Jure; Dragović, Filip; Tadić, Tonči, *Migracijska i izbjeglička kriza-sigurnosni rizici za Evropsku uniju, Policijska sigurnost*, Zagreb, Republika Hrvatska, 2016., str. 21.

Neposredni uzrok velike migrantske krize nisu bili samo ratovi. Prije 2015. godine, veliki broj ljudi koji je izbjegao iz rata s akcentom bijega iz rata u Siriji, bio je smješten u kampovima susjednih država, posebice u Turskoj koja se u migrantskoj krizi pokazala izuzetno bitnim faktorom. Njena uloga ima specifične denotative i karakteristike koje je neophodno spomenuti. Primarna karakteristika se ogleda u činjenici da je na samom početku velike migrantske krize 2015. godine, Republika Turska suptilno davala jedan vid dozvole, odnosno poticaja migrantima na odlazak prema državama Zapadne Evrope.

Tome u prilog govore narušeni i „zategnuti“ odnosi Republike Turske s Evropskom unijom. U ovim kompliciranim odnosima, migranti se pojavljuju kao snažan politički argument, ali i kao jedan vid prijetnje, a što s političkog aspekta ukazuje da se realni uzroci velike migrantske krize u Evropi nisu trajno uklonili i da samim tim i dalje postoji otvorena mogućnost da se takva ili još veća kriza u budućnosti ponovi.

Sekundarna karakteristika uloge Republike Turske u migrantskoj krizi je i zvanični kraj migrantske krize do kojeg se došlo diplomatskim rješenjem, dogovorom između Republike Turske i Evropske unije 5. marta 2016. godine kojim je doslovno obustavljen migrantski talas prema državama Zapadne Evrope.⁶⁷

Uzimajući u obzir ove činjenice, može se izvesti zaključak da Evropska unija na Republiku Tursku gleda kao na izuzetno važnog faktora s posebnim utjecajem na migrantsku problematiku i migrantsko kretanje u 2015. godini.

Velika migrantska kriza u 2015. godini osim u političkom kontekstu, dobiva svoje mjesto i u sveobuhvatnim globalnim migrantskim i društvenim gibanjima i na taj način se otvaraju nova poglavlja, odnosno nova promišljanja migrantske problematike i njenih manifestacija.

5.3. Velika migrantska kriza u Evropi 2015. godine

Evropu je 2015. godine obilježio znatno povećan migrantski talas što će dovesti do epohalne i do sada najveće migrantske krize u Evropi od Drugog svjetskog rata. To će, zapravo izazvati veliku migrantsku krizu u Evropskoj uniji. Na samom početku ljeta 2015. godine, znatan broj migranata iz Republike Turske se uputio ka državama Zapadne Evrope, ponajviše prema Saveznoj Republici Njemačkoj. Grupe migranata uputile su se na dug put

⁶⁷ Na teritoriji Republike Turske se nalazi ca. 3 miliona izbjeglica iz Sirijske Arapske Republike koje je predsjednik Republike Turske Redžep Tajib Erdoan u javnim istupima znao koristiti kao vid političkog argumenta i instrumenta kojim je otvoreno prijetio Evropskoj uniji ili pojedinim državama Evropske unije. To se ogleda u činjenici da je koncem 2016. godine nakon glasanja Evropskog parlamenta o privremenoj blokadi procesa pregovora o pridruživanju Republike Turske Evropskoj uniji, predsjednik Erdoan prijetio Evropskoj uniji.

preko tzv. balkanske rute. Tu rutu čini put od Republike Turske, preko Republike Grčke, Republike Makedonije, zatim Republike Srbije i Republike Mađarske, te naposljetku Republike Hrvatske. Grupe migranata su kroz pomenute države većim dijelom organizirano i ciljano putovale vozovima ili autobusima, da bi na svakoj od granica bili ostavljeni prelazeći svaku iduću granicu ilegalno koračajući putem dugim po nekoliko stotina ili pak hiljada kilometara pješice. Većina ljudi iz tih pješice putujućih migrantskih grupa u mnogim od tih država nije uopće zabilježena. To je dovelo do haosa koji će rezultirati nekonzistentnim podacima o realnom broju migranata. Podaci o broju migranata na balkanskoj ruti će varirati prema podacima Agencije za graničnu i obalnu stražu poznatijoj pod akronimom Frontex⁶⁸ po kojima je ovu rutu prešlo više od 746.000 migranata, dok podaci Agencije Ujedinjenih nacija za izbjeglice poznatijoj pod akronimom UNHCR govore da je rutu prešlo više od 856.000 migranata. Velikoj varijaciji u podacima o broju migranata obje agencije doprinijeli su mnogobrojni faktori, a posebice velika poteškoća prilikom uvida u državljanstva migranata. Naime, mnogi migranti su se kretali bez ličnih dokumentata ili s falsifikovanim dokumentima, ili su se predstavljali kao izbjeglice iz Sirijske Arapske Republike kako bi što brže došli do željenog cilja, tj. željenog odredišta. Izuzetan problem se ogleda i u denotativu nedostatka tehnologije i opreme za brz, pouzdan i učinkovit način kontrolisanja originalnih od falsifikovanih pasoša, odnosno lažnih izjava o nacionalnoj pripadnosti, starosti i neorganizirani način evidentiranja migranata putem otisaka prstiju u posebanu evidenciju. Podaci Statističkog ureda evropskih zajednica, poznatijem pod akronimom Eurostat, govore da je u Evropu u 2015. godini ušlo ca. 1.321.560 migranta, od čega najviše iz ratom zahvaćenih država, Sirijske Arapske Republike, Afganistana i Iraka. Frontexovi podaci govore da je u periodu od početka migrantskog talasa u ljeto, pa do konca 2015. godine u Evropu ušlo više od 1.800.000 migranata. Tokom velike migrantske krize 2015. godine, došlo je do podijeljenih stavova država članica Evropske unije i njenih političkih subjekata kako se nositi s velikim prilivom migranata koji su ušli na teritorij Evropske unije. Također, raspravljalo se i o tome da li migrantima treba uopće dozvoliti nastavak ulaska na njen teritorij.

Većina migranata je došla iz Turske prelaskom preko mora u Grčku gdje su zabilježeni mnogobrojni životni gubici koji se broje u hiljadama. Konačno odredište migranata su najrazvijenije države članice Evropske unije, poput Savezne Republike Njemačke ili Kraljevine Švedske.

U velikoj migrantskoj krizi koja je zahvatila Evropu 2015. godine, posebice se izdvaja Savezna Republika Njemačka i njena kancelarka Angela Merkel koja je držala politiku

⁶⁸ Publikacija FRONTEX-a „Analiza rizika za 2016. godinu“, Varšava, Poljska, str. 7.

„otvorenih vrata“ i prihvatala migrante, što je rezultiralo ulaskom više od 1,3 miliona migranata na teritorij Savezne Republike Njemačke. Mišljenje Merkel je bilo da Evropa koja počiva na demokratskim i liberalnim, odnosno tolerantnim principima ni u kojem slučaju ne treba držati politiku „zatvorenih vrata“, odnosno zatvorenog ulaza jer to krši njene univerzalne principe na kojima ona počiva.⁶⁹ Odbojnost prema tamnoputijim ljudima, ogleda se i u zatvaranju granica Republike Mađarske s Republikom Srbijom koje je pokrenuo mađarski konzervativni premijer Viktor Orban započevši i izgradnju ograde, tj. postavljanje čelične žice koja će spriječiti migrante u ulasku na teritorij Republike Mađarske, što su mnoge države članice Evropske unije osudile kao ksenofičan i neljudski čin.

U tom vremenskom periodu, preciznije 8. septembra zabilježen je nezapamćeni incident na granici Mađarske sa Srbijom kada je jedna grupa migranata uspjela probiti kordon mađarske policije. Naime, snimateljica i novinarka televizije naklonjene krajnjoj desnici u Mađarskoj Petra Laszlo, fotografisana je u trenutku kada je nogom udarila migranta porijeklom iz Sirije Osamu al Abd al Mohsena i njegovog sina, a zatim podmetnula nogu i njegovoj kćerci. Te fotografije su objavljene u svjetskim medijima i izazvale su zgražavanje jednog dijela javnosti nad ovakvim činom koji je okarakteriziran kao primarni primjer neljudskog postupanja, što je svakako i primjer dekadencije ljudskosti u kontekstu migrantske krize u Evropi 2015. godine. Petra Laszlo je simbolično optužena za „remećenje javnog mira“. Dok su se jedni zgražavali neetičnim i nemoralnim činom novinarke i snimateljice, drugi su joj pak na društvenim mrežama iskazivali podršku. Mediji u velikoj migrantskoj krizi koja je zahvatila Evropu 2015 godine imali su ključnu ulogu.

Fotografija 3. Fizički napad novinarke Petre Laszlo na migranta i njegovog sina

⁶⁹ Jutarnji list, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kako-se-odvijala-migrantska-kriza-na-pocetku-su-izbjeglice-bile-prihvacene-otvorenih-ruku-a-sada-se-zatvara-ruta-kojom-je-proslo-800.000-ljudi/29593/>, pristupljeno dana, 12. septembra 2018. godine.

Naposljetku, polovinom septembra 2015. godine zatvaranje graničnih prijelaza Mađarske sa Srbijom, kulminiralo je preusmjeravanju migranata prema graničnim prijelazima Srbije s Hrvatskom. Zvanično, migrantska kriza u Republici Hrvatskoj je počela 16. septembra 2015. godine. Zoran Milanović, tadašnji premijer Hrvatske je insistirao po uzoru na njemačku kancelarku Angelu Merkel da granice Hrvatske ostanu otvorene za migrante, ali akcentirajući da neće dozvoliti da Hrvatska bude jedan vid hot-spota, odnosno prvoklasni prihvatni centar iz kojeg bi oni nastavljali put ka najrazvijenijim državama Evropske unije. Na taj način, politika Hrvatske se ogledala u puštanju migranata na svoj teritorij s akcentom zbrinjavanja bolesnih i nemoćnih, te prijevozu do njenih granica s Mađarskom ili Slovenijom. Do konca 2015. godine, u Republiku Hrvatsku je ušlo više od pola miliona migranata. Svi oni su napustili teritorij Hrvatske nastavljajući put ka krajnjem odredištu, državama Zapadne Evrope. U Hrvatskoj je utočište, odnosno azil zatražilo samo 39 izbjeglica. Ovi događaji dovest će do sukoba između Hrvatske i Srbije, ali i Slovenije. Biće to kratkotrajni sukobi i pravi izazov za dokazivanje demokratskih načela i tolerancije prema ugroženima. Zbog velikog migrantskog talasa, Hrvatska je bila ušla u kratkotrajni sukob sa Srbijom koju je Vlada Hrvatske optuživala da prema njenoj granici šalje veći broj migranata nego što je Hrvatska u stanju da primi. Hrvatska je odgovorila kratkotrajnim zatvaranjem granice prema Srbiji. Hrvatska vlada je tada pod snažnim pritiskom Evropske unije odustala od kontraproduktivnih mjera, te je promet sa Srbijom veoma brzo normaliziran. Saradnja Hrvatske i Srbije je tokom migrantske krize bila dobra i uspješna.

Mađarska koja nije bila prijateljski naklonjena prema migrantima, a posebice mađarski premijer Viktor Orban koji nije bio sretan solucijom u kojoj mu migranti umjesto iz Srbije sada dolaze iz Hrvatske. To će rezultirati zatvaranjem mađarske granice s Hrvatskom 17. oktobra. Migranti će se okrenuti prema graničnim prijelazima Hrvatske sa Slovenijom, Bregana i Trnovec koji će biti zakrčeni migrantima. Slovenija je u nekoliko navrata zatvarala svoje granice tokom procesuiranja migranata koji su već ušli na njen teritorij. Vlade Hrvatske i Slovenije su imale određene nesuglasice tokom prelaska migranata iz jedne u drugu državu. U novembru 2015. godine, Slovenija je postavila tzv. žilet-žicu na granicu s Hrvatskom koja nije imala nikakav ili je imala minimalan učinak za sprječavanje ilegalnih prijelaza migranata preko njene granice.

Krajem 2015. godine, u mnogim državama Evropske unije kod ne tako malog broja građana prethodno prijateljski orijentiranih i otvorenih prema migrantima se počeo drastično mijenjati. Ksenofobija je počela uzimati svoj danak, što je bilo izraženo nekim od sporadičnih incidenata u kojima su učestvovali migranti, a o kojima su ekstremistički, odnosno desno orijentirani mediji u više navrata izvještavali kao primjer nemogućnosti integriranja i

adaptiranja migranata u države Evrope. Neki od prihvatnih centara za migrante u Njemačkoj su bili napadnuti (pretežno paljenjem i izazivanjem požara), a stranke ekstremne desnice su organizirale nekoliko prosvjeda protiv migranata. Njemačka se našla pod pritiskom država tzv. Višegradske grupe, članica Evropske unije (Češkom, Slovačkom, Mađarskom i Poljskom) koje su se direktno protivile i pružale otpor prema politici otvorenih vrata, odnosno tadašnjem planu raspodjele migranata u države članice Evropske unije koji nije ni zaživio.

Krajem januara 2016. godine, Austrija je uvela restrikcije po pitanju prijema migranata iz Slovenije, čime je direktno izazvala domino efekat na tzv. balkanskoj ruti. Po uzoru na Austriju, svoje kriterije postrožile su Slovenija, Hrvatska, Srbija i Makedonija uz cilj da se migranti više ne puštaju preko njihovih granica. U februaru 2016. godine, Austrija je uvela i novi način restrikcije, tzv. kvote. Dnevno su počeli propuštati do maksimalno 3.200 migranata koji su u tranzitu prema drugim država Zapadne Evrope i primati dnevno samo 80 zahtjeva za azil.

Kraljevina Danska je tokom velike migrantske krize 2015. godine, pružila znatan otpor prijemu migranata. Od svih evropskih država, Danska ima najstrožija pravila po pitanju traženja azila i najdugotrajniju proceduru za njegovo stjecanje u toj državi. Nakon održanih općih izbora u Danskoj 2015. godine, vlada Danske u Kopenhagenu donijela je novi zakon kojim se bitno smanjuje socijalna pomoć migrantima i tražiteljima azila s ciljem obeshrabljenja migranata da se trajno zadrže na njenoj teritoriji. Ovaj zakon je rezultat insistiranja jednog dijela desnice u Danskoj, Danske narodne stranke (DPP) koja na migrante ne gleda blagonaklono. I dok je desnica konstantno izražavala stavove s ksenofobičnim elementima, ljevica je u to vrijeme organizirala nekoliko građanskih prosvjeda kojima je pristupilo više od 2.000 ljudi u glavnom gradu Danske, Kopenhagenu. Zabilježeni su brojni incidenti na prosvjedima od građana koji su protiv ulaska migranata u njihovu državu. Ali, dokaz da dekadencija ljudskosti u slučaju Danske nije potpuna u prilog ide činjenica i da je nemali broj Danaca zajedno s migrantima na ulicama glavnog grada tada plesalo uz transparente migranata na kojima je pisalo: „Danski narode, hvala vam za podršku“.⁷⁰

Međutim, na njemačko-danskoj granici, vlasti su kao u ranije doba kada Šengenski prostor nije postojao postavili granicu s ciljem kontrole ulaska migranata. Tu su zabilježeni mnogi incidenti. Jedna skupina migranata je počela bježati od policije u obližnje šume, a nakon što su privedeni i izjasnili se da neće podnijeti zahtjev za azil u Danskoj zbog klime i loših društvenih stavova prema njima, zabranjen im je ulazak na danski teritorij u trajanju od dvije godine. Vlada Danske objavila je oglas s ciljem obeshrabljenja migranata da dolaze u nju.

⁷⁰ Deutsche Welle, <https://www.dw.com/bs/danska-u-akciji-protiv-izbjeglica/a-18705882>, pristupljeno dana, 13. septembra 2018. godine.

Međutim, nekolicina Danaca i Dankinja se odvažila doći na njemačko-dansku granicu vlastitim automobilima, noseći hranu i ostale potrepštine migrantima. S obzirom da je Kraljevina Švedska obećala davanje azila svima, mnogi Danci i Dankinje su uspjeli vlastitim automobilima prevesti migrante do Malmea. Osim automobilima, oni su migrante prevozili i čamcima do švedske obale baš kao što su to činili u Drugom svjetskom ratu, prevozeći Židove do sigurnih obala Švedske. Mnogi danski dobročinitelji su bili uhapšeni jer se ilegalni prijevoz migranata smatra kriminalnim činom.

Mnogobrojni migranti su vraćeni na teritorij Savezne Republike Njemačke. Potezi Vlade Danske su okarakterizirani kao sramni, ksenofobični i neljudski. U jeku velike migrantske krize, primjer dekadencije ljudskosti u Danskoj je i naturalizirana Dankinja bosanskog porijekla Mersiha Čoković. Ona je između ostalog napisala konzervativni tekst na jednom od najčitanijih medijskih portala u Danskoj, pozivajući vlasti da po hitnom postupku zatvore granice migrantima zbog kojih se gotovo više nigdje ne može točiti alkohol i jesti svinjetina. Ovaj šokirajući tekst, naveo je mnogobrojne da odmah komentiraju i podsjetite desno orijentiranu Bosanku da je i sama 1992. godine bila izbjeglica, te šta bi se s njom dogodilo da je Danska tada „zatvorila granice“.

Velika migrantska kriza 2015. godine ima mnogobrojne implikacije. Dovoljno je navesti da je od septembra 2015. godine Savezna Republika Njemačka suspendirala Šengenski sporazum i postavila granicu s Austrijom. Također, to su uradile i druge države članice Evropske unije, uključujući i Dansku. Suspenzija šengenskog prostora ogleda se u provjeri putnih isprava i na snazi je još uvijek. Kontrole se vrše na granicama, a nerijetko to se čini i na teritoriji neke od država članica gdje policijske službe na autoputevima i drugim mjestima zaustavljaju autobuse, kamione i automobile gdje se vrši kontrola putnih isprava ili sadržaja prtljaga.

5.4. Migrantska kriza u Bosni i Hercegovini 2018. godine

Produžena ruka velike migrantske krize u Evropi, iznenada se proširila i na teritorij Bosne i Hercegovine. Iako su i 2017. godine evidentirani pokušaji migranata da pređu bosanskohercegovačku granicu, slučaj koji će nagovjestiti migrantsku krizu u Bosni i Hercegovini dogodio se pred Novu 2018. godine što potvrđuje i tadašnja izjava predstavnika Međunarodne organizacije za migracije (IOM), gospodina **Petera Van der Auweraerta** za medije:

„Neposredno prije Nove godine imali smo slučaj sedmočlane porodice s petero djece, koja je prije mjesec dana napustila Alep i uputila se na veoma opasno putovanje. Krijumčarima su platili 5.000 eura da bi stigli u BiH, gdje su izbačeni negdje u planinama Istočne Bosne. Tu su proveli četiri dana na otvorenom i u ekstremnoj hladnoći, a imali su i veliku sreću da nisu ušli u minsko polje jer su, kako je pojašnjeno iz policije, oni prešli put prepun minskih polja.“⁷¹

Početak 2018. godine obilježit će sve veći i veći priliv migranata, te će se tzv. Balkanska ruta pomjeriti prema Bosni i Hercegovini. Migranti sada koriste teritorij Bosne i Hercegovine kako bi došli do ciljanog odredišta, Savezne Republike Njemačke ili neke druge bogate države članice Evropske unije.

Migrantska kriza je izazov za domaće političare i vlasti Bosne i Hercegovine. S obzirom da je Bosna i Hercegovina jedna od najsiromašnijih država Evrope, ona nema efikasan sistem i plan za dugotrajno zbrinjavanje migranata, činjenično nema kapacitete za njihov smještaj. Početak maja ove godine, obilježit će stacioniranje nekoliko stotina migranata u parku preko puta gradske Vijećnice u Sarajevu. Tada su migranti podigli na desetine šatora, a pojedini građani Sarajeva su ih tada posjećivali, donosili im hranu, odjeću i lijekove. Međutim, nemali broj građana u Sarajevu je pod krinkom „straha“ ogorčen na trenutnu situaciju s migrantima. Na društvenim mrežama i ispod novinarskih članaka na medijskim portalima se mogu pročitati mnogobrojni negativni komentari o migrantima.

katana88

27.07.2018.

0

Ovi nemaju veze sa izbjeglicama, ovo je hrpa mladih muskaraca koji po zakonu jaceg prelaze ilegalno granice da bi se docepali sociale u Njemackoj. Medju njima nema ni 15% zena ni djece, prave izbjeglice su ti u kampu u Jordanu u bijednim uslovima. Ovo je bagra klosara, dezertea i kukavica koji nisu zaslužili nista osim da ih posaljemo nazad odakle su i dosli

0

0

Podijeli

Prijavi

Odgovori

Fotografija4. Jedan od komentara građana na članak portala Klix.ba o migrantima⁷²

⁷¹ Radio Sarajevo, <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/priprema-ilegalni-migranti-u-bih/287500>, pristupljeno dana, 13. septembra 2018. godine.

⁷² Klix, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/dehumanizacija-migranata-kroz-fake-i-spin-vijesti-od-silovanja-do-rostiljanja-patki/180726120>, pristupljeno dana, 13. septembra 2018. godine. Više komentara vidjeti u prilogu br. 3.

Mišljenja građana po pitanju migrantske problematike su podijeljena. Važno je istaći da su vlasti Bosne i Hercegovine gotovo nemoćne pred izazovom kakav je migrantska kriza.

Ono što su vlasti ad hoc uspjele uraditi jeste da većinu migranata izmjestite u Izbjeglički centar Salakovac kod Mostara gdje se od ranije nalaze i druge izbjeglice s posebnim statusom. Osim centra kod Mostara, osposobljen je i nekadašnji Đački dom u naselju Borići nadomak grada Bihaća u kojem je stacionirano više od 1.000 migranata. U Velikoj Kladuši migranti su smješteni u objekat Agrokomerca prema odluci Vlade Federacije Bosne i Hercegovine. Što se tiče Kantona Sarajevo, jedan dio migranata je smještan u kasarnu Ušivak u Hadžićima. Nekolicina migranata koja je dugo boravila u parku u centru Bihaća je prebačena autobusima u Migrantski centar Delijaš u općini Trnovo. Incidenti među migrantima rezultat su sukoba država iz kojih dolaze što stvara animozitet među njima.

Grupica od nekoliko mlađih i starijih migranata svaki dan sjedi preko puta Sebilja u srcu Bašaršije gdje sam pronašao sagovornika koji je pristao na intervju, dvadesetogodišnjeg Hamze Lazizija iz Alžira.⁷³ Njegova iskustva nam potvrđuju manifestaciju dekadencije ljudskosti.

U kontekstu dekadencije ljudskosti, zanimljivi su i komentari političara u Bosni i Hercegovini po pitanju migrantske krize i migranata. Naime, evidentno je, da je aktuelna migrantska kriza posvađala političare u Bosni i Hercegovini jednako kao i u Evropskoj uniji. S obzirom na denotativ da je 2018. godina izborna godina kada se održavaju Opći izbori u Bosni i Hercegovini, migrantska kriza i migranti su na neki način postali instrumenti predizborne kampanje. S toga i ne čudi, što aktuelni političari u vlasti ne žele da rješavaju problem migrantske krize, očekujući da, umjesto njih, to neko drugi riješi u novom sazivu struktura vlasti u Bosni i Hercegovini nakon izbora.

Najistaknutiji primjer dekadencije ljudskosti u kontekstu migrantske krize je stav predsjednika bosanskohercegovačkog entiteta Republika Srpska Milorada Dodika o migrantskoj krizi i migrantima. Naime, on ni po koju cijenu ne želi migrante na teritoriji Republike Srpske.

„Mi nećemo dozvoliti da na prostoru Zalužana kod Banja Luke ili kod Kalinovika, ili u bilo kojem drugom mjestu ili objektu u Republici Srpskoj budu smješteni migranti.“⁷⁴

Ovakvi stavovi predstavnika vlasti su s ljudskog aspekta neprihvatljivi, te imaju ksenofobične i neljudske elemente.

⁷³ Vidi prilog br. 3.

⁷⁴ N1 <http://ba.n1info.com/a259284/Vijesti/Vijesti/Dodik-o-migrantima.html>, pristupljeno dana, 16. septembra 2018. godine.

ZAKLJUČAK

Predmet istraživanja ovog magistarskog rada jeste Dekadencija ljudskosti u novom milenijumu-Studija slučaja: Migrantska kriza. Problemsko pitanje je glasilo *Da li je migrantska kriza rezultat dekadencije ljudskosti?*

Primarna, odnosno generalna ili glavna hipoteza je da dekadencija označava ciklični proces opadanja ljudskosti uvjetovan neizbježnim i diferentnim promjenama koje svaki historijski period bilježi na društvenoj sferi na lokalnom i/ili globalnom nivou. Opadanje humanitusa u ovom radu sagledat će se kroz optiku migrantske krize u Evropi 2015. godine koja je postala sinonim za negativni socijalni, politički, ekonomski i kulturni aktivitet na rubu dekadencije i to onih legitimnih struktura koje su imale kompetencije rješavati tu krizu.

Provjerivši generalnu hipotezu u okviru istraživanja ovog magistarskog rada, hipoteza se ispostavila valjanom.

Dekadencija ljudskosti jeste manifestacija događaja koji su pratili migrantsku krizu u Evropi 2015. godine i koji prate aktuelnu migrantsku krizu u Bosni i Hercegovini. Ona se manifestira kao posljedica, ali i kao rezultat migrantske krize.

Nažalost, većina ljudi ne razumije one druge ljude koji su u stalnoj potrazi za boljim i prosperitetnijim životom. Vjerovatno, zato što su oni na neki način sebi osigurali takav život u jednom određenom vremenskom i prostornom okviru, da li rođenjem u nekoj naprednoj zapadnoj državi ili, također uspješnom migracijom iz određenog razloga.

Primarna predrasuda prema migrantima ogleda se u njihovoj religijskoj, rasnoj i nacionalnoj pripadnosti. Ljudi kao nikad prije u novom milenijumu imaju predrasude prema pripadnicima muslimanske vjeroispovijesti, zbog terorizma koji je obilježio početak novog milenijuma. Osim toga, tamna boja kože među bjelcima, opet predstavlja problem kao u vrijeme Aparthejda. S obzirom na historijat država iz kojih migranti dolaze, na njih se gleda kao na primitivne, konzervativne, odnosno „zatucane“ narode koji se neće moći uspjeti adaptirati i asimilirati na kulturno-tradicionalne okvire evropskih država. Upravo, zbog kulturno-religijskog miljea migranata mi imamo predrasude. Migranti se nalaze u stanju kulturnog šoka koji je posebna manifestacija migracije na evropski kontinent.

Zatim, veoma je teško determinirati kategoriju kakva je ljudskost. Ona se uvijek poima kao neka univerzalna konstanta koju ljudi interpretiraju na sebi svojstven način. Međutim, rezultati ankete kažu da čak 33 % ispitanika misli da ljudskost predstavlja samo dobro koje činimo sebi, a ne kao što to primarna definicija govori da je biti čovjek, odnosno da je dobar čovjek samo onaj koji je dobar prema sebi, drugima i okolini u kojoj obitava. 21. je stoljeće, a oko nas i dalje žive (ne)ljudi koji ne bi pomogli onima u nevolji. Anketa koja je sprovedena u okviru ovog magistarskog rada, dovela je do razočaravajućih podataka o ophođenju građana prema ljudskosti i migrantima.

Dekadencija ljudskosti ima samo negativne karakteristike koje vode društvo u propast i odražavaju poseban vid egoizma, odnosno egocentrizma. Tome u prilog ide neznanje, odnosno nezainteresiranost za druge i njihove probleme. Ljudi se svakodnevno nalaze na testu sekundarnog elementa ljudskosti, pozitivnog ili negativnog djelovanja, odnosno borbe između činjenja dobrog ili lošeg.

Jačanje desnice u Evropi ulijeva strah od mogućeg ponavljanja scenarija iz prošlosti kada su milioni ljudi stradali zbog zaludenosti izopačenom ideologijom. S aspekta Bosne i Hercegovine, primjetno je da se taj trend iz Evrope i ovdje krinkom počeo pratiti.

Svaki razuman i racionalan čovjek konstantno traga za boljim životom. U pogledu migrantske krize, migranti imaju osnovu i specifične razloga odlaska iz matičnih država.

Savremeni čovjek empirijski mora proći jedan vid zamišljenog pakla da bi ostvario svoj cilj.

Na sreću, još uvijek ima dobrih ljudi koji njeguju i poštuju univerzalne ljudske vrijednosti, te to pokazuju pomažući drugima s ciljem podizanja vlastite ljudskosti na veći nivo.

Mediji igraju važnu ulogu u društvu i općenito imaju ključnu ulogu u praćenju manifestacija migrantske krize. Oni su kreatori mišljenja javnog mnijenja i kreiraju svijest građana o migrantima. Veoma često, informacije o migrantskoj krizi i migrantima nisu objektivne i na taj način se stvara pogrešna slika u javnosti o njima.

U sklopu ove magistarske teme, veoma teško je obuhvatiti sve denotative i staviti u jedan kontekst.

U pogledu historijskih primjera, očigledno je da su to socijalno kancerogene prakse koje su razorile kolektivno sociološko tkivo i cjelokupni sistem vrijednota koje čovjeka čine čovjekom. Vrijednote podrazumijevaju sve čovjekove vrijednosti, posebice ljudskost, a vrijednosti univerzalno pravila ponašanja i razmišljanja (kulturu).

BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. Grupa autora sociologa, *Sociološki leksikon, Savremena administracija*, Beograd, Republika Srbija, SFRJ, 1982.
2. Beridan, Izet; Tomić M., Ivo; Kreso, Muharem, *Leksikon sigurnosti-Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, DES*, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2001.
3. Spahić, Mustafa, *Etika i društvo, Vlastita naklada*, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2006.
4. Gehlen, Arnold, *Čovjek-Njegova priroda i položaj u svijetu, Izdavačko preduzeće Veselin Masleša*, Sarajevo, Republika Bosna i Hercegovina, SFRJ, 1974.
5. Lavić, Senadin, *Leksikon socioloških pojmova, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu*, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2014.
6. Roterdamski, Erazmo, *Pohvala ludosti, Plato knjižara*, Beograd, Republika Srbija, 2012.
7. Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Grčka, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008.
8. Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Začeci modernog svijeta, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008.
9. Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Egipat i drevne civilizacije, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008.
10. Institut Gallach, *Historija čovječanstva-Rim, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2009.
11. Institut Gallach, *Historija čovječanstva-XIX vijek, Mono i Manjana*, Beograd, Republika Srbija, 2008.
12. Makijaveli, Nikolo, *Vladalac, Izdavačko preduzeće Knjiga*, Novi Beograd, Republika Srbija, 2003.
13. Kale, Eduard, *Povijest civilizacija, Izdavačko preduzeće Školska knjiga*, Zagreb, Republika Hrvatska, 1991.
14. Dolby, Karen, *Golicava povijest svijeta, Nakladnik Opus Gradnja d.o.o.*, Zagreb, Republika Hrvatska, 2014.

15. Giddens, Anthony, *Sociologija*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, Republika Hrvatska, 2007.
16. Rašidagić, Ešref Kenan, *Hrestomatija: Savremeni međunarodni odnosi*, autor, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, 2016.
17. Calinescu, Matei, *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, Duke University, North Carolina, United States of America, 1987.
18. Haythornthwaite, Philip J., *The World War One Source Book, Arms and Armour*, London, Great Britain, 1993.
19. Fromm, Erich, *Čovjek za sebe-II izdanje*, Izdavačko preduzeće Naprijed, Zagreb, Republika Hrvatska, 1977.
20. Banić-Pajnić, Erna, *Problem »humanizma« humanizma*, Prilozi 35-36, Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Republika Hrvatska, 1992.
21. Mencil, Anžej, *Antropološka imaginacija*, Biblioteka XX. vek, Beograd, Republika Srbija, 2013.
22. Fromm, Erich, *Zdravo društvo*, Naprijed, Nolit (Beograd), August Cesarec, Zagreb, SFRJ, 1984.
23. Marcuse, Herbert, *Čovjek jedne dimenzije: Rasprave o ideologiji razvijenog industrijskog društva*, Veselin Masleša, Svjetlost, Sarajevo, 1989.
24. Zerzen, John, *Anarhoprimitivizam protiv civilizacije*, Naklada Jasenski i Turk, Zagreb, Republika Hrvatska, 2004.
25. Gottdiener, Mark; Hutchison, Ray, *The new urban sociology, neighborhoods the public environment and theories of urban life*, Mc Graw-Hill, 1994.
26. Mamford, Luis, *Grad u historiji*, Book Marso, Beograd, Republika Srbija, 2002.
27. Osmanagić, Semir, *Meki val*, Svjetlost, Sarajevo, 1987.
28. Kosik, Karel, *Dijalektika konkretnog*, Prosveta, Beograd, 1965.
29. Čamo, Merima, *Sociologija urbaniteta*, Vlastita naklada, Sarajevo, 2016.

Ostala literatura:

1. Panofsky, Erwin, *Povijest umjetnosti kao humanistička disciplina*, Matica Hrvatska, kulturni časopis „Život umjetnosti“ br. 13, Zagreb, Republika Hrvatska, SFRJ, 1971.

Naučni radovi i publikacije:

1. Gross, Mirjana, *Susret historije i antropologije*, Izvorni naučni rad, Zagreb, Republika Hrvatska, 1996.
2. Tadić, Jure; Dragocić, Filip; Tadić, Tonči, *Migracijska i izbjeglička kriza-Sigurnosni rizici za Evropsku uniju*, Naučni rad, *Policijska sigurnost*, Zagreb, Republika Hrvatska, 2016.
3. Frontex, *Analiza rizika za 2016. godinu, FRONTEX*, Varšava, Poljska, 2015.

Internet stranice:

1. <https://humanistsofusah.org/what.html>
2. <http://apolitici.hr/humanost-covjek-covjeku-covjek/>
3. <https://mises.org/wire/if-only-edward-gibbon-could-have-read-mises>
4. <https://www.independent.co.uk/news/uk/this-britain/hadrian-the-gay-emperor-769442.html>
5. <https://www.encyclopedia.com/history/modern-europe/french-history/french-revolution#FrenchRe>
6. <http://msb.gov.ba/dokumenti/medjunarodni/?id=2666>
7. <http://www.euromesco.net/images/papers/joint%20policy%20study.pdf>
8. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/7973649/Gaddafi-Europe-will-turn-black-unless-EU-pays-Libya-4bn-a-year.html>
9. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kako-se-odvijala-migrantska-kriza-na-pocetku-su-izbjeglice-bile-prihvacene-otvorenih-ruku-a-sada-se-zatvara-ruta-kojom-je-proslo-800.000-ljudi/29593/>
10. <https://www.dw.com/bs/danska-u-akciji-protiv-izbjeglica/a-18705882>
11. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/priprema-ilegalni-migranti-u-bih/287500>
12. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/dehumanizacija-migranata-kroz-fake-i-spin-vijesti-od-silovanja-do-rostiljanja-patki/180726120>
13. <http://ba.n1info.com/a259284/Vijesti/Vijesti/Dodik-o-migrantima.html>

POPIS FOTOGRAFIJA

Fotografija br. 1. Orgije u carskom Rimu, slika Henryka Siemiradzskog iz 19. stoljeća

Izvor:<http://myartblogcollection.blogspot.com/2016/05/29-paintings-religious-art-paintings-by.html>

Fotografija br 2. Freska iz Pompeja, seksualni odnos između žene i dva muškarca

Izvor:<https://www.planetpompeii.com/it/blog/pompei-il-sesso-e-l-anima-del-commercio-le-pitture-erotiche-della-terme-suburbane.html>

Fotografija br. 3. Fizički napad novinarke Petre Laszlo na migranta i njegovog sina

Izvor:<https://www.aljazeera.com/news/2017/01/petra-laszlo-camerawoman-hungary-sentenced-kicking-refugees-170113053529272.html>

Fotografija br. 4. Jedan od komentara građana na članak portala Klix.ba o migrantima

Izvor:<https://www.klix.ba/vijesti/bih/dehumanizacija-migranata-kroz-fake-i-spin-vijesti-od-silovanja-do-rostiljanja-patki/180726120>

PRILOZI

Prilog br. 1: Komentari građana na novinarski članak o migrantima

- **sandor1** +4
27.07.2018.

Da mi je samo znati ko je "instruirao" Klix da napiše ovakav članak pun hvalospjeva o migrantima koji su došli od "bok te pita kuda", koji pripadaju naciji bok te pita kojoj", koji su ušli u BiH na "bok te pita kakav način" i sa "bok te pita kakvim namjerama", koji su sakrili dokumenta da se ne sazna njihov pravi identitet uz obilnu pomoć vlasti RS-a koji ih uz aminovanje vlasti iz Federacije šalju u Krajinu i Sarajevo... Tako su nam došli i Mudžahedini 93 ali preko Zagreba!

 7 3 Podijeli Prijavi Odgovori
- **katana88** 0
27.07.2018.

Ovi nemaju veze sa izbjeglicama, ovo je hrpa mladih muskaraca koji po zakonu jaceg prelaze ilegalno granice da bi se docepali sociale u Njemackoj. Medju njima nema ni 15% zena ni djece, prave izbjeglice su ti u kampu u Jordanu u bijednim uslovima. Ovo je bagra klosara, dezertea i kukavica koji nisu zaslužili nista osim da ih posaljemo nazad odakle su i dosli

 0 0 Podijeli Prijavi Odgovori
- **EnoGaZicara** +6
27.07.2018.

Ne volim ih. Nisu pobjegli od rata vec od idiotskih obicaja mentalno i ekonomsko bjednih drustava, a koje i oni sami praktikuju.

 7 1 Podijeli Prijavi Odgovori

Prilog br. 2: Intervju s migrantom Hamzom Lazizijem iz Alžira

Sarajevo, Bašćaršija, 15. septembar 2018. godine, 13 sati i 30 minuta

Intervju je obavljen na engleskom jeziku.

Migrant *Hamza Lazizi* (nadimak *Betiwi*), rođen je 21. decembra 1998. godine u glavnom gradu Narodne Demokratske Republike Alžir, Alžiru. Ima majku, dva brata i dvije sestre. Završio je osnovnu školu. Govori arapski i engleski jezik. Tokom boravka u zatvoru u Srbiji, naučio je mnogo riječi iz srpskog jezika. U glavni grad Bosne i Hercegovine, Sarajevo, stigao je prije mjesec dana s nekoliko migranata porijeklom iz Maroka, Tunisa i Egipta. Njegov put iz dalekog Alžira do Bosne i Hercegovine bio je dug i trnovit. Hamza svakodnevno sjedi s nekoliko drugih migranata u obližnjem kafiću u srcu Bašćaršije preko puta Sebilja, gdje sam ga i pronašao. Uz asistenciju vlasnika kafića i nakon kratkog razgovora, pristao je na intervju u sklopu magistarskog rada na temu Dekadencija ljudskosti u novom milenijumu-Studija slučaja: Migrantska kriza.

1.Zašto ste donijeli odluku da napustite rodni grad i matičnu državu Alžir, i krenete na veoma dug i opasan put?

Mnogo sam razmišljao, dok nisam donio tu odluku. U tom periodu, imao sam probleme u porodici i to nisam mogao trpiti. Otac je činio torturu nad mojom majkom, sestrom i bratom. Nisam mogao pronaći dostojanstven posao. Radio sam od jutra do večeri, a novac koji sam zarađivao čišćeći plažu ili perući automobile nije mi bio dostatan. U tom periodu, prekinuo sam i dugogodišnju ljubavnu vezu s djevojkom koju mnogo volim. U Alžiru je diktatorski režim. Nema potpune slobode. Sve je to doprinijelo mojoj odluci da krenem na put prema Evropi.

2.Kada ste krenuli na put prema Evropi?

Na put sam krenuo 14. avgusta 2016. godine. Uputio sam se avionom iz Alžira u Tursku, u Izmir.

3. Možete li mi ukratko ispričati vaše kretanje od momenta ulaska u Tursku do dolaska u Sarajevo?

To zahtjeva mnogo vremena, ali ovako po sjećanju. Kada sam došao s dva prijatelja u Izmir, odsjeli smo u jednom jeftinom smještaju hostelskog karaktera. Tu smo upoznali još nekoliko mladića iz Egipta i Tunisa. Nas sedmorica smo preko jednog čovjeka došli do krijumčara ljudi kojem je svaki od nas dao po 300 eura da nas čamcem prebaci do Grčke. U Izmiru smo proveli više od vije sedmice. 6. septembra 2016. godine rano ujutro smo isplovili iz Izmira. Krijumčar nas je ostavio na otoku Kios. Tu smo jedno vrijeme proveli u hotelu, a zatim smo kampovali. 21. decembra 2016. godine, došli smo na jedan dan u Atinu gdje sam na trgu slučajno upoznao djevojku iz Finske. 22. decembra smo se uputili autobusom u Tesaloniki. U njemu smo ostali dvije sedmice spavajući u starom vozu. U prvoj sedmici januara 2017. godine, nakon što smo doslovno isprosili novac za karte, uputili smo se noćnim vozom u Skopje, u Makedoniju. Tu smo boravili na staroj željezničkoj stanici, spavajući ispod starih vozova. Bilo je veoma hladno, jedan mladić iz grupe koja je tada brojala oko 20 ljudi je preminuo od hladnoće. Ostali smo tu samo pet dana. S obzirom da smo na internetu vidjeli da su zatvorili mađarsku granicu, jedina bliža destinacija iz Skopja koja nam je bila dostupna je Srbija, Beograd. Tu smo došli, također vozom. Spavali smo sedam dana u jednom starom vozu na željezničkoj stanici. Djevojka koju sam upoznao u Atini, a s kojom sam komunicirao na Messengeru, došla je u Beograd i odvela me u jedan hotel gdje smo proveli zajedno dvadeset i tri dana. Nakon što se ona vratila u Finsku, stavila mi je dovoljno novca da u tom hotelu boravim još mjesec dana. Međutim, jedne večeri u Zemunu četiri mladića su me počela vrijeđati što sam musliman i arap, da bi me potom fizički napali. To je bilo strašno. Bio sam u komi dvije sedmice, a u bolnici sam proveo mjesec dana. Bio sam bijesan na sebe, zbog svoje odluke da krenem prema Evropi, uplašen i tužan. Jedino čega se sjećam jeste lice jednog od mladića koji mi je na engleskom psovao Allaha s.w.t., dok me je udarao bokserom u glavu. I onda počinje pakao.

4. Na šta ste konkretno mislili kada ste rekli „I onda počinje pakao...“?

Završio sam u beogradskom zatvoru.

5.Zato što ste ilegalni migrant ili?

Ne, nakon što sam napustio bolnicu, vratio sam se u hotel u kojem sam prethodno boravio s djevojkom iz Finske i u kojem mi je bila prtljaga. Nakon što sam se oporavio, jedne večeri s prijateljem iz Egipta, također migrantom sam se uputio na jedan tamošnji splav. Prepoznao sam mladića iz grupice koja me je pretukla. Sačekao sam ga ispred splava i ubo ga nožem. Došla je policija i uhapsila me je. Bio sam kod tužioca i na sudu i osuđen sam na godinu dana zatvora.

6.Kakva su vaša iskustva iz zatvora? Kako su se ophodili prema vama kao strancu?

Moji dani u beogradskom zatvoru su bili teški, užasni. Bio sam jedini tamnputi zatvorenik s osuđenim ubicama, kriminalcima. Čudno su me gledali, osjećao sam se ogavno. Vrijeđali su me što sam tamne puti i musliman. Danima sam gladovao jer je na meniju samo bila svinjetina koju mi muslimani ne jedemo. Jedne prilike, dok sam se tuširao, jedan zatvorenik, otvoreni rasista i nacista me je vrijeđao. On na grudima ima tetovažu Adolfa Hitlera, pokazivao mi je polni organ i pokušao me je silovati. Tu je došlo do fizičkog obračuna. Taj „naci“ zatvorenik me je nekoliko puta izbo čekijom, ali su ga vaspitači savladali i odveli u samicu. Moja vjera strogo zabranjuje pokazivanje spolnog organa drugima. Ubrzo nakon toga su me prebacili u zatvor u Sremsku Mitrovicu. U beogradskom zatvoru sam proveo četiri mjeseca.

7.Da li ste i u zatvoru u Sremskoj Mitrovici bili podvrgnuti maltertiranju kao u Beogradu?

Da, bio sam podvrgnut neljudskom postupanju prema meni. Osim što su me mnogi zatvorenici vrijeđali, davali su mi veoma malo hrane. Kada sam bio bolestan, imao sam visoku temperaturu i nenasne bolove u leđima, pitao sam čovjeka koji dijeli hranu da mi na tanjir stavi malo više hrane, odgovorio mi je: Je li ti misliš da sam ti ja mama i da te volim? Mama te voli, neka ti ona da.

8. Da li ste imali još neko loše iskustvo u zatvoru u Sremskoj Mitrovici?

Imao sam. Jedne prilike me je bolio zub. Pitao sam stražare da me odvedu stomatologu i nisu htjeli. Pitao sam nadzornika tokom šetnje i on je naredio da me moraju odvesti. Međutim, stomatolog je bio drzak prema meni. Dao mi je veoma malo anestezije u zub i tako jako ga iščupao da sam skočio sa stolice, a on se smijao. Na neki način, nadzornik u zatvoru u Sremskoj Mitrovici mi je bio naklonjen. Mnogo puta smo razgovarali o mojoj državi, vjeri, Kur'anu... On je prema meni bio dobar, ali nije bio često tu. U tom zatvoru sam proveo osam mjeseci.

9. Osjećate li se krivim što ste uboli nožem mladića koji vas je napao?

Da, naravno, ali u tom trenutku to je bilo jače od mene. Znam da sam pogriješio, ali taj dečko i njegova tri prijatelja nikada nisu odgovarali što su me pretukli i opljačkali.

10. Gdje ste otišli nakon izlaska iz zatvora u Sremskoj Mitrovici?

Nakon izlaska iz zatvora, upoznao sam Acu, dobrog čovjeka koji mi je obezbijedio smještaj u jednom motelu kod prijatelja potpuno besplatno. U tom motelu sam boravio pet dana. Zatim sam se uputio u Beograd autobusom. Iz Beograda sam se s još dvojicom migranata želio zaputiti u Hrvatsku, ali smo shvatili da nam je lakše doći u Bosnu i Hercegovinu. Platili smo jednom čovjeku da nas odveze u blizini granice Srbije s Bosnom i Hercegovinom, negdje oko Loznice. Zatim smo dugo pješačili. Onda smo morali plivati u nekoj brznoj rijeci, trebalo nam je oko trid ili četiri dana da dođemo na bosanskohercegovačku teritoriju. Došli smo u Zvornik. Iz Zvornika sam se autobusom uputio u Tuzlu. Došao sam kasno uvečer. Ušao sam u jednu kuću koja je izgledala napušteno. Bio sam preumoran. Zaspao sam i ono čega se sjećam, jeste da su me probudili policjaci koji su me odveli u policijsku stanicu. Tamo su s mnom razgovarali, dali mi hranu i piće. Uzeli su mi otisak prstiju s obzirom da sa sobom nemam pasoš. Izgubio sam ga ranije. I onda sam s nekim poznanicima, migrantima kontaktirao na Facebooku. Oni su bili u Sarajevu. Nisam imao novca da kupim autobusku kartu iz Tuzle, pa sam pješačio nekoliko desetina kilometara. Spavao sam u jednoj šumi i sutradan sam stopirao na putu. Stao mi je jedan vozač kamiona koji me je dovezao u Sarajevo. To je bilo 22. avgusta ove godine i tu sam sada. Spavam s devet drugih migranata iz Tunisa i Egipta u jednoj napuštenoj zgradi ovdje u Starom Gradu. Jedan prijatelj koji je uspio doći do Holandije mi svako malo pošalje nešto novca da imam.

11. Kako se ljudi ophode prema vama u Sarajevu?

Ima dobrih, ali i loših ljudi. Jedna žena me je pljuvala na ulici. Kada sam pitao jednog taksistu gdje ima stomatolog jer me boli zub, zatvorio je prozor svog automobila. Vlasnik ovog kafića je na početku bio loš, tražio je da izađem van kafića, ako neću više ništa piti. Rekao sam mu da je rasista i onda smo ušli u raspravu. On mi sada mnogo pomaže. Jedan čovjek nas je vrijeđao baš ovdje kod Sebilja, govoreći da smo kriminalci i narkomani i da napustimo njegov grad i njegovu državu. Istina je, među mnogim migrantima u Sarajevu ima uživaoca opojnih droga, ali nisam jedan od njih. Neki opasni momci ovdje u Sarajevu koji prodaju drogu, doslovno zastrašivanjem uzimaju novac od nekih migranata koje poznajem. Klonio sam se takvog društva odmah, ne želim probleme. Ti prodavci droge žive na račun nevolje migranata. To je neljudski.

12. Planirate li ostati u Sarajevu? Imate li neki plan u bližoj budućnosti?

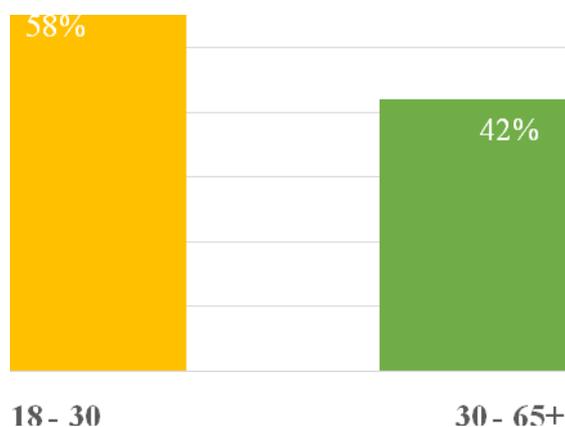
Ne planiram ostati u ovoj državi. Ovdje se loše živi i ljudi nisu baš tako dobri i ja se osjećam kao da smetam. Moj plan je da odem u Holandiju kod tog prijatelja koji mi pošalje nešto novca da mogu da preživim. On kaže da je Holandija divna država za život, otvorena i slobodna. Može se raditi i zaraditi. Želim da radim. Planiram 1. oktobra krenuti ka granici Bosne i Hercegovine s Hrvatskom, kada pređem u Sloveniju taj prijatelj će me čekati u Sloveniji. Nadam se da ću uspjeti. Želim raditi i pomoći porodici u Alžiru. Volim da radim. Nedostaju mi mama, braća i sestre. Ponekad se loše osjećam, depresivno i prazno. Ako ne uspijem doći do Holandije ili neke skandinavske države, ne preostaje mi ništa drugo, nego da se vratim u Alžir.

Prilog br. 4: Anketa i analiza ankete

Anketa u sklopu magistarskog rada na temu „*Dekadencija ljudskosti u novom milenijumu-Studija slučaja: Migrantska kriza*“, sprovedena je u online formi na internetu metodom slučajnog uzorka na teritoriji Bosne i Hercegovine od 1. do 31. avgusta 2018. godine.

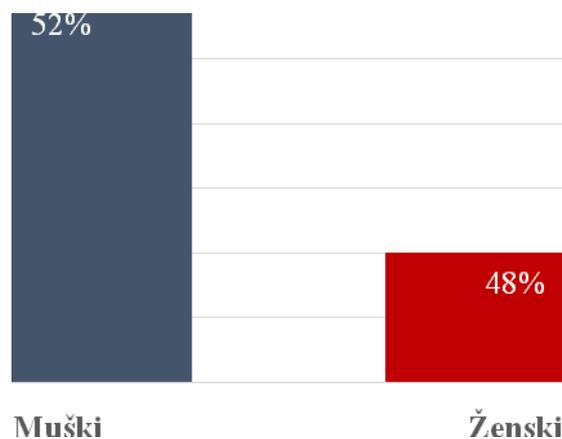
Anketa je sastavljena od devet pitanja, od toga iz dva opća i šest pitanja vezanih za temu ovog magistarskog rada i u njoj je učestvovalo 100 ispitanika.

1. Dob

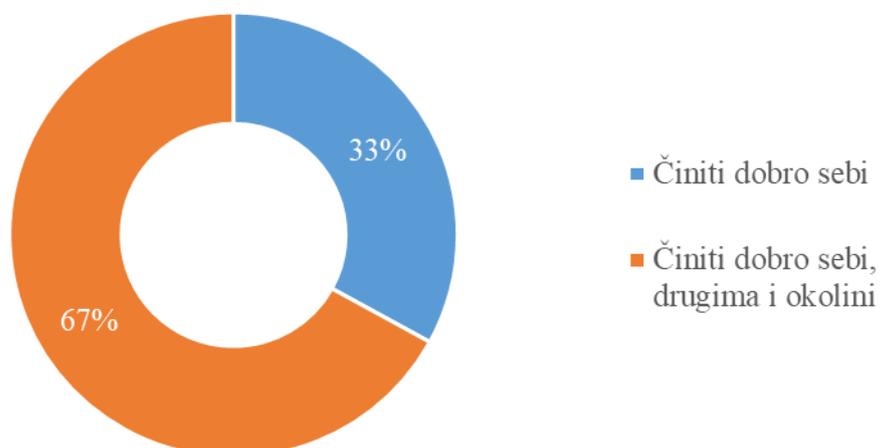
Na opće pitanje o dobi odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 58 % ispitanika između 18 i 30 godina i 42 % ispitanika između 30 i 65 i više godina.

2. Spol

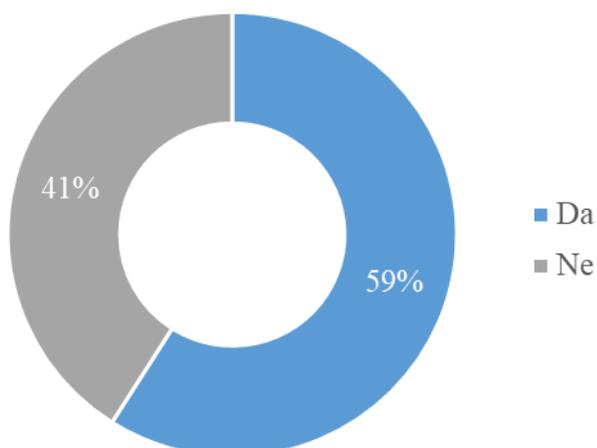
Na opće pitanje o spolu odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 52 % ispitanika muškog i 48 % ženskog dijela populacije.

3. Šta za vas predstavlja ljudskost?

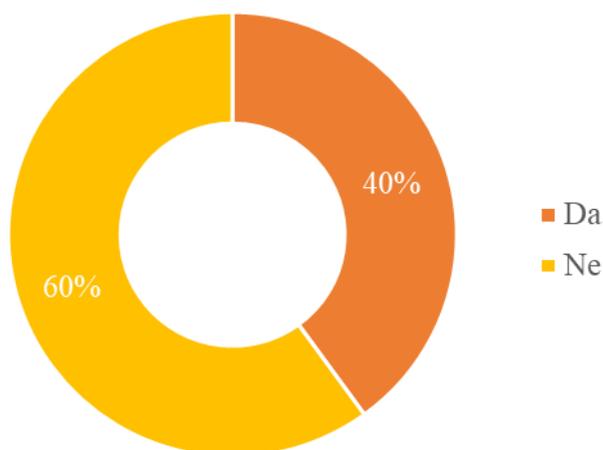
Na pitanje *Šta za vas predstavlja ljudskost?* odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 67 % ispitanika odgovorilo da ljudskost za njih predstavlja činiti dobro sebi, drugima i okolini, dok je 33 % ispitanika odgovorilo da ljudskost za njih predstavlja činiti dobro sebi.

4. Da li je dekadencija ljudskosti (opadanje ljudskosti) prisutno u društvu?

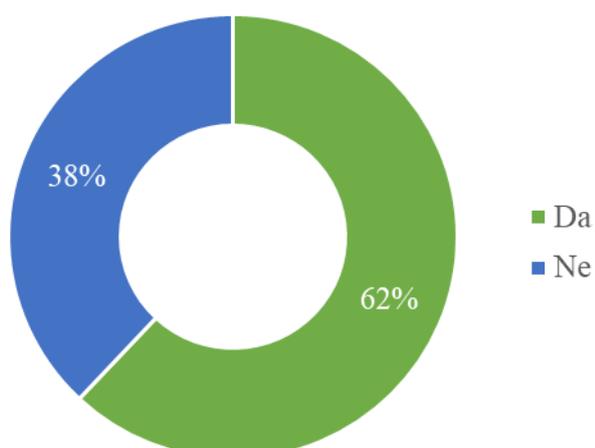
Na pitanje *Da li je dekadencija ljudskosti (opadanje ljudskosti) prisutno u društvu?* odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 59 % ispitanika odgovorilo da je dekadencija ljudskosti (opadanje ljudskosti) prisutno u društvu, dok je 41 % ispitanika odgovorilo da dekadencija ljudskosti (opadanje ljudskosti) nije prisutno u društvu.

5. Da li ste očekivali migrantsku krizu u Bosni i Hercegovini?

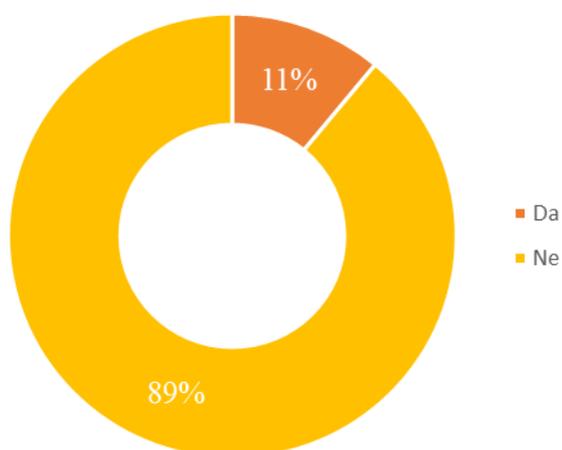
Na pitanje *Da li ste očekivali migrantsku krizu u Bosni i Hercegovini?* odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 40 % ispitanika odgovorilo da su očekivali migrantsku krizu u BiH, dok je 60 % ispitanika odgovorilo da nisu očekivali migrantsku krizu u BiH.

6. Smetaju li vam migranti?

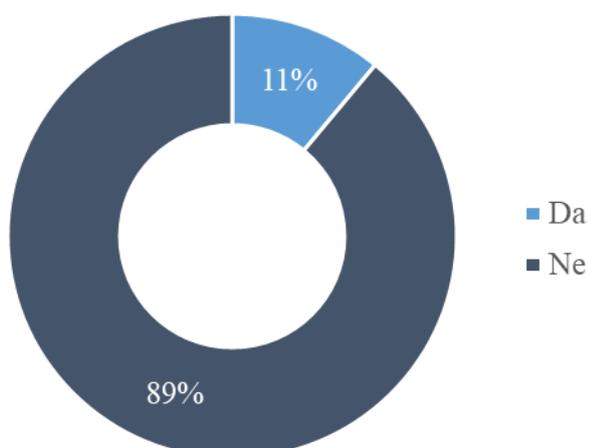
Na pitanje *Smetaju li vam migranti?* odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 62 % ispitanika odgovorilo da im smetaju migranti, dok je 38 % ispitanika odgovorilo da im ne smetaju migranti.

7. Da li ste na bilo koji način imali kontakt s migrantima?

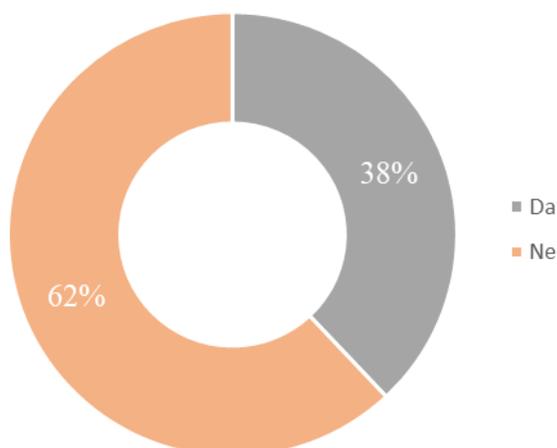
Na pitanje *Da li ste na bilo koji način imali kontakt s migrantima?* odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 89 % ispitanika odgovorilo da ni na koji način nisu imali kontakt s migrantima, dok je 11 % ispitanika odgovorilo da su na neki način imali kontakt s migrantima.

8. Da li ste na bilo koji način pomogli migrantima?

Na pitanje *Da li ste na bilo koji način pomogli migrantima?* odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 11 % ispitanika odgovorilo da su na neki način pomogli migrantima, dok je 89 % ispitanika odgovorilo da ni na koji način nisu pomogli migrantima.

9. Ako biste imali priliku da pomognete migrantima, da li biste to učinili?

Na pitanje *Ako biste imali priliku da pomognete migrantima, da li biste to učinili?* odgovorilo je 100 ispitanika, od čega je 38 % ipitanika odgovorilo da kada bi imali priliku da pomognu migrantima da bi to učinili, dok je 62 % ispitanika odgovorilo da ako bi imali priliku da pomognu migrantima da to ne bi učinili.

Analiza ankete

Cilj sprovođenja ankete je bio da se dođe do podataka o načinu razmišljanja građana o ljudskosti i njihovom stavu o migrantima. Zaključak ankete je da građanima smetaju migranti (iako im lično ne čine nikakvu štetu), te da većina njih ni na koji način ne bi pomogla migrantima i ako bi bili u prilici da im pomognu. Osim toga, više od 33 % građana mišljenja je da ljudskost predstavlja samo činjenje dobrog sebi, što jasno ukazuje na građansku egocentričnost i neznanje o primarnoj čovjekovoj kategoriji kakva je ljudskost. 59 % ispitanih građana, tvrdi da je dekadencija ljudskosti prisutna u društvu. Anketa je pokazala da se dekadencija ljudskosti u okviru pojave/procesa kakva je migrantska kriza manifestira u društvu.

KRATKA BIOGRAFIJA

Alen Albinović, rođen je 30. jula 1989. godine u Sarajevu, gdje živi i studira. Osnovnu školu 'Safvet-beg Bašagić' u Sarajevu je završio 2004. godine, a Srednju medicinsku školu Jezero, također u Sarajevu maturirao je 2008. godine, te stekao zvanje fizioterapeut. Nakon završene srednje škole, obavio je pripravnički staž i položio stručni ispit, te stekao licencu za samostalni rad u zvanju fizioterapeuta. Prvi angažman novinara, dobio je na Open Broadcast Network televiziji (OBN TV) u kojoj je radio tri godine u periodu od 2010. do 2013. godine. U tom periodu pokreće vlasiti medijski portal, starsportal.rs. Na mjesto glavnog i odgovornog urednika online portala nekadašnjeg BUM magazina došao je u novembru 2012. godine, a zatim i na mjesto zamjenika glavnog i odgovornog urednika printanog izdanja pomenutog magazina. Honorarno je pisao članke za mnoge dnevne listove 'As', 'Dnevni Avaz', magazin 'Aura', te medijske portale Ekskluziva.ba, Znamo.ba, Doznajemo.com i Senzacija.ba. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, upisao je 2013. godine u statusu redovnog studenta na Odsjeku komunikologije, usmjerenje žurnalistika, gdje je ostvario zapažene rezultate i u roku diplomirao 2016. godine. Nastavio je postdiplomski studij te godine na Odsjeku politologije, usmjerenje međunarodni odnosi i diplomatija. Dobitnik je stipendija za nadarene učenike, đake i studente Općine Stari Grad od osnovne škole do danas. Bio je aktivan u mnogim nevladinim organizacijama poput Unicefa i Asocijacije XY. Jedan je od kreatora izrade projekta saradnje Unicef-a u BiH i Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Završio je Školu medijske etike Vijeća za štampu i online medije u BiH, te NATO/PSOTC vojnu školu u bazi u Butmiru za ratno izvještavanje organiziranoj u saradnji Oružanih snaga BiH, NATO-a, PSOTC-a i Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Sudjelovao je na mnogim seminarima, konferencijama i simpozijumima kao gost. Također, bio je učesnik u okviru naučnog projekta u organizaciji USAID-a, Internews-a BiH i Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu pod nazivom "Klinika medijskog prava" na kojem je proglašen pobjednikom u teoretskom i praktičnom poznavanju medijskog prava, te je dobio glavnu nagradu. Bio je gost mnogih informativnih, političkih i zabavnih emisija. Aktivno je sudjelovao u Asocijaciji studenata Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu „Spona“. Napisao je na desetine seminarskih, esejskih, naučno-istraživačkih i drugih radova. Aktivno govori engleski, njemački i španski, dok pasivno govori francuski i danski jezik.

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu. Ovom izjavom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju. Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Mjesto/datum: Sarajevo, 28. septembar 2018. godine.

Potpis _____